

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Mats Manhammar

Att höra utan att nyttja?

Om användning av överskottsinformation från hemlig
teleavlyssning

Examensarbete
20 poäng

Handledare: Professor Gunnar Bergholtz

Processrätt

Vt 2003

Innehåll

SAMMANFATTNING	1
FÖRKORTNINGAR	2
1 INLEDNING	3
1.1 Introduktion	3
1.2 Syfte och frågeställningar	3
1.3 Avgränsningar	3
1.4 Material	4
1.5 Disposition	4
2 HEMLIG TELEAVLYSSNING	5
2.1 Inledning	5
2.2 Förutsättningar för hemlig teleavlyssning	6
2.2.1 Rättegångsbalken	6
2.2.2 Specialbestämmelser	8
2.3 Tre allmänna principer	8
2.4 Hantering av åtkommen information	9
3 FÅR ÖVERSKOTTSSINFORMATION ANVÄNDAS ENLIGT GÄLLANDE RÄTT?	11
3.1 Inledning	11
3.2 De brottsutredande myndigheternas skyldighet att använda uppgift om brott	11
3.2.1 Polisens rapporteringsskyldighet	11
3.2.2 Skyldighet att inleda förundersökning	12
3.2.3 Åklagarens åtalsplikt	13
3.3 Den fria bevisprövningens princip	13
3.4 Grundlagen	15
3.5 Europakonventionen	17
3.5.1 Allmänt	17
3.5.2 Artikel 6	17
3.5.3 Artikel 8	19
3.5.4 Avslutning	21

4	TIDIGARE REGLERINGAR, UTREDNINGAR OCH FÖRSLAG	23
4.1	Inledning	23
4.2	Hemlig tvångsmedelsanvändning under andra världskriget och tiden närmast därefter	23
4.3	SOU 1975:95 (Telefonavlyssning)	24
4.4	Tvångsmedelskommitténs delbetänkande (Ds Ju 1981:22)	26
4.5	Tvångsmedelskommitténs slutbetänkande (SOU 1984:54)	27
4.5.1	Tvångsmedelskommitténs förslag och motiveringar	27
4.5.2	Bertil Wennergrens reservation	29
4.6	Proposition 1988/89:124	31
4.7	Polisrättsutredningens slutbetänkande (SOU 1995:47)	32
4.8	Buggningsutredningen (SOU 1998:46)	32
4.9	11 september-utredningen (SOU 2003:32)	33
4.10	Ds 2003:13 (Överskottsinformation)	34
5	REGLERING AV ANVÄNDNING AV ÖVERSKOTTSINFORMATION I ANDRA LÄNDER	36
5.1	Inledning	36
5.2	Danmark	36
5.3	Norge	37
5.4	Finland	37
5.5	Tyskland	37
5.6	Storbritannien	38
5.7	Nya Zeeland	38
5.8	Spanien	38
6	BÖR ANVÄNDNINGEN AV ÖVERSKOTTSINFORMATION LAGREGLERAS?	40
7	HUR BÖR EN LAGREGLERING AV FRÅGAN OM ANVÄNDNING AV ÖVERSKOTTSINFORMATION SE UT?	42
7.1	Argument för och emot en inskränkning av rätten att använda överskottsinformation	42
7.2	Författarens uppfattning	44

KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING	47
Offentligt tryck	47
Propositioner	47
Statens offentliga utredningar	47
Övrigt offentligt tryck	47
Litteratur	48
RÄTTSFALLSFÖRTECKNING	50

Sammanfattning

Vid användning av hemliga tvångsmedel kan det framkomma uppgifter om annat brott än det för vilket det aktuella tvångsmedlet beslutats. Sådana uppgifter benämns överskottsinformation. I vad mån sådan information får utnyttjas är inte generellt reglerat i lag. Användning av överskottsinformation är ett aktuellt ämne och rättsläget är i dagsläget oklart.

Uppsatsen syftar till att undersöka huruvida en användning av överskottsinformation från hemlig teleavlyssning utan uttryckligt lagstöd är förenlig med grundlagen och Europakonventionen. Därefter undersöks om en lagreglering av användning av sådan överskottsinformation bör införas. Slutligen diskuteras hur en sådan lagreglering bör utformas. Uppsatsen klargör inledningsvis vilka förutsättningar som måste vara uppfyllda för att hemlig teleavlyssning skall få användas. Uppsatsen innehåller vidare en grundlig genomgång av de olika utredningar och förslag som har berört frågan om användning av överskottsinformation samt en översiktlig presentation av hur frågan har lösts i sju olika länder.

Mot bakgrund av Europadomstolens praxis och uttalanden av lagrådet är uppsatsens slutsats att en användning av överskottsinformation från hemlig teleavlyssning utan uttryckligt lagstöd sannolikt strider mot artikel 8 i Europakonventionen. En lagreglering av användning av överskottsinformation bör därför införas. Starka rättssäkerhetsskäl talar även i övrigt för en lagreglering av frågan. Författaren föreslår att en lagreglering ges följande innebörd. *Överskottsinformation från hemlig teleavlyssning som rör begångna eller pågående brott skall få användas för att utreda brotten. Överskottsinformation om att ett brott är på väg att begås skall få användas för att förhindra brottet. Överskottsinformation som rör brott begånget av den person som avlyssningsbeslutet avser får användas som bevis i rättegång. Överskottsinformation avseende brott begånget av annan person får användas som bevis i rättegång, under förutsättning att hemlig teleavlyssning hade fått användas för att utreda det aktuella brottet. Överskottsinformation av sådant slag som avses i 36 kap. 5 § RB får användas som bevis i rättegång endast om det är tillåtet att efterforska uppgifterna vid vittnesförhör.*

Förkortningar

BrB	Brottsbalken (1962:700)
Ds	Departementsserien
Europadomstolen	Europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna
Europakonventionen	Europeiska konventionen (den 4 november 1950) om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna
HD	Högsta domstolen
JO	Justitieombudsmannen
JuU	Justitiekottet
KU	Konstitutionsutskottet
LUL	Lagen (1964:67) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare
NJA	Nytt juridiskt arkiv, avdelning I
Prop.	Proposition
RB	Rättegångsbalken (1942:740)
RF	Regeringsformen
SOU	Statens offentliga utredningar
SvJT	Svensk Juristtidning

1 Inledning

1.1 Introduktion

Vid användning av hemliga tvångsmedel kan det framkomma uppgifter om annat brott än det för vilket tvångsmedlet beslutats. Sådana uppgifter benämns överskottsinformation. I vad mån sådan information får utnyttjas är inte generellt reglerat i lag. Användning av överskottsinformation är ett aktuellt ämne och rättsläget är i dagsläget minst sagt oklart.

1.2 Syfte och frågeställningar

Syftet med denna uppsats är att redogöra för de regler som reglerar det hemliga tvångsmedlet hemlig teleavlyssning och att undersöka hur överskottsinformation från sådan tvångsmedelsanvändning får användas. Uppsatsen innehåller även resonemang de lege ferenda. I uppsatsen kommer tre frågor att besvaras. Först undersöks om överskottsinformation får användas enligt gällande rätt. Därefter ställs frågan om användningen av överskottsinformation bör lagregleras. Vid uppsatsskrivandets början presumerade författaren att denna fråga borde besvaras jakande. Så visade sig också vara fallet och därför besvaras dessutom frågan om hur en lagreglering av användning av överskottsinformation bör se ut.

1.3 Avgränsningar

Ett antal avgränsningar har gjorts. Uppsatsen behandlar endast överskottsinformation som rör brott, antingen begångna, pågående eller förestående. Överskottsinformation kan även avse uppgifter som inte ger grund för någon konkretiserad brottsmisstanke, men som ändå har betydelse för polisens eller tullens verksamheter för att förebygga, upptäcka och förhindra brott. Sådan överskottsinformation behandlas emellertid inte i denna uppsats.

Uppsatsen behandlar endast sådan överskottsinformation som åtkommit genom en i laga ordning beslutad hemlig teleavlyssning. Överskottsinformation som erhållits vid teleavlyssning utan domstolstillstånd eller vid teleavlyssning som visserligen grundar sig på ett domstolsbeslut, men som inte uppfyller de villkor lagen ställer, är i själva verket oegentligt åtkommen bevisning. Sådan överskottsinformation faller utanför ramen för detta arbete.¹

---

¹ Beträffande oegentligt åtkommen bevisning, se Ulf Lundqvists avhandling *Bevisförbud*.

Som nämnts ovan behandlar uppsatsen endast överskottsinformation som åtkommit genom det hemliga tvångsmedlet *hemlig teleavlyssning*. Detta hindrar inte att de slutsatser som dras i uppsatsen i allt väsentligt även är applicerbara på de hemliga tvångsmedlen *hemlig teleövervakning* och *hemlig kameraövervakning*.

1.4 Material

Frågan om användning av överskottsinformation har genom åren berörts eller diskuterats i ett antal statliga utredningar. Den första rättsvetenskapliga analys som i Norden gjordes av frågan återfinns i professor Hans Gammeltoft-Hansens arbete *Straffprocessuelle tvangsindgreb*. Frågan berörs även i Ulf Lundqvists avhandling från 1998 *Bevisförbud, en undersökning av möjligheterna att avvisa oegentligt åtkommen bevisning i brottmålsrättegång*. I mars 2003, ganska precis mitt i mitt uppsatsarbete, utkom promemorian Ds 2003:13 Överskottsinformation. Promemorian har under arbetets gång varit mig till stor hjälp, framför allt när det gäller fullständigheten av min redogörelse för tidigare regleringar och utredningar på området. Det lagförslag som presenterades i promemorian uppvisar också stora likheter med det jag själv slutligen fastnade för.

1.5 Disposition

Uppsatsen inleds i kapitel 2 med en redogörelse för förutsättningarna för användande av tvångsmedlet hemlig teleavlyssning. I kapitel 3 besvaras frågan om överskottsinformation får användas enligt gällande rätt. Kapitel 4 innehåller en redogörelse för tidigare regleringar, utredningar och förslag på området. Detta följs i kapitel 5 av en komparativ utblick. Kapitlet innehåller en översiktlig redogörelse för sju olika länders regleringar av användningen av överskottsinformation. Här behandlas även förhållandena i tre av våra nordiska grannländer. Uppsatsens två sista kapitel innehåller resonemang de lege ferenda. I kapitel 6 besvaras frågan om användning av överskottsinformation bör lagregleras. Kapitel sju innehåller förutom argument för och emot en inskränkning av rätten att använda överskottsinformation också författarens uppfattning om hur en lagreglering av användning av överskottsinformation bör se ut.

2 Hemlig teleavlyssning

2.1 Inledning

Regler om hemlig teleavlyssning återfinns främst i 27 kap. RB. Vissa specialbestämmelser finns dessutom i lagen (1952:98) med särskilda bestämmelser om tvångsmedel i vissa brottmål, lagen (1991:572) om särskild utlänningskontroll, samt lagen (1988:97) om förfarandet hos kommunerna, förvaltningsmyndigheterna och domstolarna under krig eller krigsfara m.m.²

I 27 kap. 18 § RB stadgas att ”hemlig teleavlyssning innebär att telemeddelanden, som befordras till eller från ett telefonnummer, en kod eller annan teleadress, i hemlighet avlyssnas eller tas upp genom ett tekniskt hjälpmedel för återgivning av innehållet i meddelandet”. Paragrafen gäller all kommunikation som sker via det allmänna telenätet. Härigenom omfattas inte bara vanliga telefonsamtal, utan också andra typer av telekommunikation, t.ex. telefax- och datakommunikation. Bestämmelsen omfattar även avlyssning av mobiltelefon.³

I 27 kap. 19 § RB finns bestämmelser om s.k. hemlig teleövervakning. Hemlig teleövervakning innebär enligt denna paragraf att ”uppgifter i hemlighet hämtas in om telemeddelanden som har expedierats eller beställts till eller från en viss teleadress eller att sådana meddelanden hindras från att nå fram”. I klartext innebär detta att uppgifter kan inhämtas om vilka telefonnummer som den aktuella telefonen/teleadressen har haft kontakt med. Det är också möjligt att ta reda på vid vilka tidpunkter olika samtal har ägt rum och hur långa dessa har varit. Dessutom kan man med stöd av denna bestämmelse spåra varifrån ett mobiltelefonsamtal ägt rum.⁴

Vid hemlig teleövervakning framkommer, till skillnad från vid hemlig teleavlyssning, av förklarliga skäl inte särskilt mycket överskottsinformation. I denna uppsats kommer hemlig teleövervakning därför inte att ägnas någon ytterligare uppmärksamhet.

---

² Malmsten s. 529.

³ Malmsten s. 532.

⁴ Malmsten s. 534.

2.2 Förutsättningar för hemlig teleavlyssning

2.2.1 Rättegångsbalken

Hemlig teleavlyssning får enligt 27 kap. 18 § RB användas vid förundersökning angående brott för vilket inte är föreskrivet lindrigare straff än två års fängelse. Hemlig teleavlyssning får även användas vid förundersökning angående försök, förberedelse eller stämpling till sådant brott, förutsatt att en sådan gärning är straffbelagd. Enligt 27 kap. 20 § RB krävs det dessutom att någon är skäligen misstänkt för brott, samt att teleavlyssningen är av synnerlig vikt för utredningen. Avlyssningen får endast avse en teleadress som innehas eller annars kan antas komma att användas av den misstänkte. Slutligen stadgar 27 kap. 1 § 3 st. (som gäller för alla tvångsmedel i 27 kap.) att hemlig teleavlyssning får beslutas endast om skälen för åtgärden uppväger det intrång eller men i övrigt som åtgärden innebär för den misstänkte eller för något annat motstående intresse.

Hemlig teleavlyssning är till sin natur starkt integritetskränkande. Tvångsmedlets användningsområde har därför begränsats till brott som har ett straffminimum på två års fängelse, samt till försök, förberedelse och stämpling till sådana brott, förutsatt att den osjälvständiga brottsformen är straffbelagd. På så vis har man från lagstiftarens sida velat försäkra sig om att brottets utredningsintresse är så högt att det väger tyngre än alla motstående intressen.⁵

Följande brottsbalksbrott kan i fredstid grunda hemlig teleavlyssning (där inget annat sägs innefattas även försök, förberedelse och stämpling):

- mord (3:1)
- dråp (3:2)
- människorov (4:1)
- människohandel för sexuella ändamål (4:1a)
- våldtäkt och grov våldtäkt (6:1)
- grovt sexuellt utnyttjande av underårig (6:4)
- grovt koppleri (6:9)
- grovt rån (8:6)
- mordbrand (13:1) och grov mordbrand (13:2)
- allmänfarlig ödeläggelse (även grovt brott) (13:3)
- grovt sabotage (13:5)
- kapning, om brottet är grovt (13:5a)
- sjö- eller luftfartssabotage, om brottet är grovt (13:5a)
- flygplatssabotage, om brottet är grovt (13:5b)
- spridande av gift eller smitta, om brottet är grovt (13:7)
- mened, om brottet är grovt (15:5), (försök till mened är inte straffbelagt)

---

⁵ Ekelöf m.fl. (1994) s. 64; Malmsten s. 533.

- uppror (18:1)
- väpnat hot mot laglig ordning (18:3)
- högförräderi (19:1)
- krigsanstiftan (19:2), (försök, förberedelse eller stämpling till krigsanstiftan är inte straffbelagt)
- trolöshet vid förhandling med främmande makt (19:3)
- grovt spioneri (19:6)

Dessutom kan hemlig teleavlyssning användas vid följande brott:

- grovt narkotikabrott, 3 § narkotikastrafflagen (1968:64)
- grov varusmuggling av narkotika, 3 § lagen (1960:418) om straff för varusmuggling
- folkmord, 1 § lagen (1964:169) om straff för folkmord

För att hemlig teleavlyssning skall få användas krävs det att någon är skäligen misstänkt för ett konkret brott. Ekelöf likställer skälig misstanke med begreppet antagligt. Misstankegraden når dock inte upp till sannolika skäl, något som krävs vid exempelvis häktning.⁶

Vidare krävs för användning av hemlig teleavlyssning att åtgärden är av synnerlig vikt för utredningen. Detta innebär emellertid inte att avlyssningen måste kunna ge avgörande bevisning som omedelbart kan leda till en fällande dom. Däremot krävs det att de uppgifter som avlyssningen kan förväntas ge inte enbart inskränker sig till oviktiga detaljer. Dessutom krävs det att utredningsläget i sig gör avlyssning nödvändig. Andra metoder för att föra utredningen framåt skall ha prövats, eller på förhand befunnits utsiktslösa, alltför resurskrävande, eller innebära en alltför hög risk för att utredningen avslöjas.⁷

Hemlig teleavlyssning får endast avse en teleadress som innehas eller annars kan antas komma att användas av den misstänkte. Härmed är det förbjudet att avlyssna en telefon som den misstänkte enbart kan förväntas ringa till. Däremot går det bra att avlyssna telefoner som han eller hon fysiskt kan förväntas använda, exempelvis en telefon som innehas av den misstänktes sambo, eller en telefonautomat som den misstänkte brukar använda sig av.⁸

27 kap. 21 § RB stadgar att det är rätten som på ansökan av åklagare beslutar om hemlig teleavlyssning. Enligt samma paragraf skall i ett tillståndsbeslut alltid preciseras vilken teleadress och under vilken tid tillståndet gäller. Tiden får inte bestämmas längre än nödvändigt och får inte vara längre än en månad. Tillståndet kan dock förlängas i omgångar.⁹

⁶ Ekelöf m.fl. (1994) s. 35, 49.

⁷ Prop. 1988/89:124 s. 44-45.

⁸ Prop. 1988/89:124 s. 45.

⁹ Lundqvist s. 280.

I 27 kap. 1 § 3 st. RB har den s.k. proportionalitetsprincipen lagfäst.¹⁰ Denna kommer att behandlas utförligare i kapitel 2.3 nedan.

2.2.2 Specialbestämmelser

Det finns, som tidigare nämnts, ett antal specialbestämmelser om hemlig teleavlyssning utanför rättegångsbalken. Dessa innehåller en del undantag från de förutsättningar som annars måste vara uppfyllda för att hemlig teleavlyssning skall få användas.

Lagen (1952:98) med särskilda bestämmelser om tvångsmedel i vissa brottmål avser brott som hotar rikets säkerhet. Enligt denna lag får vid förundersökning angående ett antal i lagen preciserade brott hemlig teleavlyssning ske, trots att dessa brott har ett lägre straffminimum än två års fängelse. Detsamma gäller vid försök, förberedelse eller stämpling till dessa brott. Tillstånd till teleavlyssning vid nu aktuella brott får ges av åklagaren, om det kan befaras att inhämtande av rättens tillstånd skulle medföra sådan fördröjning eller annan olägenhet, som är av väsentlig betydelse för utredningen. 1952 års tvångsmedelslag är tidsbegränsad, men dess giltighetstid har rutinmässigt förlängts i över 50 år. För tillfället gäller lagen till utgången av år 2004. I den s.k. buggningsutredningens betänkande (SOU 1998:46) föreslogs det att lagen skulle göras permanent. Flertalet remissinstanser har ställt sig positiva till detta.¹¹

Lagen (1991:572) om särskild utlänningskontroll syftar bl.a. till att förebygga internationella terroristdåd i Sverige. Enligt denna lag är det möjligt att få tillstånd till hemlig teleavlyssning av presumtiva terrorister, utan att misstanke om brott föreligger. Det krävs emellertid att synnerliga skäl för avlyssning föreligger. Eftersom någon misstanke om brott inte är nödvändig, kan polisen i praktiken använda lagen som ett rent spaningsinstrument i brottsförebyggande och brottsuppdagande syfte.¹²

2.3 Tre allmänna principer

Det finns tre allmänna principer som gäller för all tvångsmedelsanvändning: ändamålsprincipen, behovsprincipen och proportionalitetsprincipen. Dessa tre principer knyter an till innehållet i 2 kap. 12 § RF.¹³

Ändamålsprincipen innebär att ”en myndighets befogenhet att använda tvångsmedel skall vara bunden till det ändamål för vilket tvångsmedlet har beslutats”.¹⁴ Ändamålsprincipen gäller både för lagstiftningen om

---

¹⁰ Malmsten s. 531.

¹¹ Ekelöf m.fl. (1994) s. 67-68; SOU 1984:54 s. 250; Ds 2003:13 s. 29.

¹² Ekelöf m.fl. (1994) s. 68; SOU 1975:95 s. 79-80.

¹³ Malmsten s. 531.

¹⁴ Malmsten s. 531.

tvångsmedel och för tillämpningen av reglerna. Varje föreskrift om tvångsmedelsanvändning måste alltså explicit ange de ändamål, som ger en myndighet rätt att använda det aktuella tvångsmedlet.¹⁵

Behovsprincipen innebär att en myndighet får använda tvångsmedel endast om den aktuella uppgiften inte kan lösas utan tvångsmedelsanvändning. Tvångsmedelsanvändningen måste inte bara vara nödvändig för att lösa uppgiften, utan måste också vara verkningsfull, d.v.s. verkligen leda till att det avsedda resultatet uppnås. Om den aktuella uppgiften kan lösas utan tvångsmedelsanvändning, får någon sådan självfallet inte komma ifråga. Behovsprincipen innebär vidare att en myndighet skall välja det tvångsmedel som är minst ingripande för den enskilde (men som ändå ger önskat resultat). När det avsedda syftet med tvångsmedlet är uppnått, eller då det står klart att det inte kommer att uppnås, måste tvångsmedelsanvändningen omedelbart avbrytas.¹⁶

Proportionalitetsprincipen inriktar sig på de skador som tvångsmedelsanvändning kan innebära för den enskilde, både för den som är föremål för tvångsmedelsanvändning och för tredje man. Principen innebär att den skada som en sådan åtgärd orsakar måste stå i rimlig proportion till vad man kan förväntas vinna med den. Man utgår normalt sett ifrån att kränkning av en persons frihet eller integritet är allvarligare än ekonomiska skador eller kränkning av egendom. Proportionalitetsprincipen är införd i samtliga kapitel i RB som rör tvångsmedel, kapitlen 24-28. När det gäller användningen av hemlig teleavlyssning är proportionalitetsprincipen lagfäst i 27 kap. 1 § 3 st. RB. Denna reglering stadgar att tvångsmedlet får användas ”endast om skälen för åtgärden uppväger det intrång eller men i övrigt som åtgärden innebär för den misstänkte eller för något annat motstående intresse”.¹⁷

2.4 Hantering av åtkommen information

I 27 kap. 24 § 1 st. RB stadgas det att en ”upptagning eller uppteckning som gjorts vid hemlig teleavlyssning skall granskas snarast möjligt”. Det främsta syftet med denna granskning är att avgöra upptagningens betydelse för utredningen. Vid avlyssning av band med inspelade samtal skrivs anteckningar löpande av den som lyssnar. En utskrift av bandet görs endast om materialet behövs för utredningen. Det stora flertalet inspelade band skrivs alltså aldrig ut. Vem som har rätt att granska upptagningar framgår av en hänvisning till 27 kap. 12 § RB. Endast rätten, förundersökningsledaren eller åklagaren får granska en upptagning. Dessa får emellertid ge en sakkunnig, eller annan som anlitas för utredningen, i uppdrag att granska

---

¹⁵ Ekelöf m.fl. (1994) s. 29.

¹⁶ Ekelöf m.fl. (1994) s. 29.

¹⁷ Ekelöf m.fl. (1994) s. 30; Malmsten s. 531.

upptagningar. I praktiken är det vanligt att en tolk utför den första granskningen av inspelat material.¹⁸

Enligt 27 kap. 22 § RB får hemlig teleavlyssning inte ske av telefonsamtal mellan den misstänkte och dennes försvarare. Om det under avlyssningen står klart att det rör sig om ett sådant samtal, måste avlyssningen avbrytas. Hemlig teleavlyssning sker emellertid ofta genom att samtal automatiskt spelas in och först senare avlyssnas. Om det under sådan senare avlyssning av ett inspelat band framkommer att det rör sig om ett samtal mellan den misstänkte och dennes försvarare, måste avlyssningen avbrytas och den aktuella inspelningen omedelbart förstöras.¹⁹

Grundprincipen vid granskning av inspelat material är att det som inte är relevant för utredningen inte skall bevaras. Detta framgår av 27 kap. 24 § 2 st. RB, som stadgar att upptagningar och uppteckningar, ”i de delar de är av betydelse från utredningssynpunkt”, skall ”bevaras till dess förundersökningen nedlagts eller avslutats eller, om åtal väckts, målet avgjorts slutligt”. Därefter skall även de förstöras. Denna regel har tillkommit för att säkerställa att material från hemlig teleavlyssning inte bevaras i större utsträckning och under längre tid än nödvändigt. Det finns dock ofta stora svårigheter med att bedöma vad som verkligen har betydelse för utredningen. Detta medför att sparade upptagningar senare kan visa sig onödiga. För uppgifter från hemlig teleavlyssning som antecknats i förundersökningsprotokoll eller dom gäller de bestämmelser som reglerar sådana handlingar.²⁰

---

¹⁸ Malmsten s. 545.

¹⁹ Malmsten s. 543.

²⁰ Malmsten s. 545; Ds 2003:13 s. 92.

3 Får överskottsinformation användas enligt gällande rätt?

3.1 Inledning

Det finns idag inga lagregler som uttryckligen reglerar användningen av överskottsinformation.²¹ Jag skall i detta kapitel undersöka om det ändå kan finnas bestämmelser som på något sätt inskränker möjligheten att använda överskottsinformation. Två olika frågor kan här urskiljas. Får polisen använda överskottsinformation för att utreda brott? Får överskottsinformation användas som bevis i rättegång? Kapitlet inleds med en redogörelse för situationer där de brottsutredande myndigheterna enligt lag är skyldiga att använda uppgifter om brott. Därefter kommer den fria bevisprövningens princip att behandlas. Sedan kommer att undersökas om i tur och ordning grundlagen eller Europakonventionen innehåller regler som kan begränsa möjligheten att använda överskottsinformation.

3.2 De brottsutredande myndigheternas skyldighet att använda uppgift om brott

3.2.1 Polisens rapporteringsskyldighet

Enligt 9 § polislagen skall en polisman när han får kännedom om ett brott som hör under allmänt åtal lämna rapport om det till sin förman så snart det kan ske. Enligt samma paragraf får han dock lämna rapporteftergift, under förutsättning att brottet med hänsyn till omständigheterna i det särskilda fallet är obetydligt och det är uppenbart att brottet inte skulle föranleda annan påföljd än böter. Polisen får lämna rapporteftergift oavsett om den felande erkänner eller inte, och även om denne skulle kräva att frågan utreds. Polisens möjlighet att lämna rapporteftergift är emellertid inte tänkt att fungera som en ersättning för åklagarens beslut att underlåta åtal eller att inte inleda en förundersökning. Åklagarens befogenheter därvidlag är avsedda att sträcka sig betydligt längre än en polismans möjlighet att meddela rapporteftergift. Enligt 8 kap. 1 § polisförordningen har Rikspolisstyrelsen möjlighet att meddela närmare föreskrifter om rapporteftergift. Rikspolisstyrelsen har också meddelat föreskrifter och allmänna råd om tillämpning av rapporteftergift, senast RPS FS 2000:36.²²

---

²¹ Ds 2003:13 s. 33, 104.

²² Berggren och Munck s. 69-71; Ds 2003:13 s. 31.

3.2.2 Skyldighet att inleda förundersökning

I 23 kap. 1 § 1 st. RB stadgas att förundersökning ”skall inledas så snart det på grund av angivelse eller av annat skäl finns anledning att anta att ett brott som hör under allmänt åtal har förövats.” Förundersökning skall inledas även om det inte finns någon misstänkt gärningsman. Det krävs emellertid alltid att misstanke om ett konkret brott föreligger.²³ Beslut att inleda förundersökning skall enligt 23 kap. 3 § 1 st. RB fattas av polismyndighet eller åklagare. Av det ovan anförda framgår att det råder en förundersökningsplikt för polis och åklagare. Det finns dock ett antal situationer då förundersökning inte behöver inledas:

1. Förundersökning behöver enligt 23 kap. 1 § 2 st. RB inte inledas, om det är uppenbart att brottet inte går att utreda. Det måste ligga inom det rimligas gräns att någon kommer att kunna lagföras för brottet.²⁴
2. Enligt 23 kap. 4 a § RB behöver förundersökning inte heller inledas, om det enligt samma paragraf föreligger förutsättningar för att lägga ned en förundersökning redan innan en sådan har inletts. Så är t.ex. fallet om fortsatt utredning skulle kräva kostnader som inte står i rimligt förhållande till sakens betydelse och det dessutom kan antas att brottet i händelse av lagföring inte skulle leda till någon svårare påföljd än böter. Ett annat exempel är att det kan antas att åtal för brottet inte skulle komma att ske till följd av bestämmelser om åtalsunderlåtelse samt att något väsentligt allmänt eller enskilt intresse inte åsidosätts genom att förundersökning inte äger rum. Beslut att inte inleda förundersökning som grundas på 23 kap. 4 a § RB skall enligt samma paragraf meddelas av åklagare.²⁵
3. Förundersökning behöver enligt 23 kap. 22 § RB inte inledas, om det ändå finns tillräckliga skäl för åtal och det rör sig antingen om ett brott som inte kan antas föranleda någon annan påföljd än böter, en rättegångsförseelse eller ett brott som förövats inför rätten vid dess sammanträde. I sådana fall meddelar åklagaren ofta strafföreläggande eller åtalsunderlåtelse istället för att väcka åtal.²⁶
4. När någon som inte fyllt 15 år har begått ett brott skall inte förundersökning enligt reglerna i 23 kap. RB inledas. Istället får en utredning enligt regler i 31-37 §§ LUL inledas.²⁷

---

²³ Ekelöf m.fl. (1998) s. 107.

²⁴ Ekelöf m.fl. (1998) s. 109.

²⁵ Ekelöf m.fl. (1998) s. 109.

²⁶ Ekelöf m.fl. (1998) s. 110.

²⁷ Ekelöf m.fl. (1998) s. 110.

3.2.3 Åklagarens åtalsplikt

I 20 kap. 6 § RB anges den allmänna principen om obligatoriskt åtal. Detta något oklara stadgande²⁸ innebär enligt förarbetena att åtal skall väckas, när åklagaren på objektiva grunder kan förvänta sig att den misstänkte kommer att fällas för det aktuella brottet. Det krävs dels att den aktuella gärningen är straffbar och dels att bevisningen är tillräckligt stark för att kunna läggas till grund för en fällande dom.²⁹ Åtalsplikten är dock inte absolut. Enligt 20 kap. 7 § RB får åklagare besluta att underlåta åtal för brott, under förutsättning att något väsentligt allmänt eller enskilt intresse inte åsidosätts:

1. om det kan antas att brottet inte skulle föranleda annan påföljd än böter,
2. om det kan antas att påföljden skulle bli villkorlig dom och det finns särskilda skäl för åtalsunderlåtelse,
3. om den misstänkte begått annat brott och det utöver påföljden för detta brott inte krävs påföljd med anledning av det föreliggande brottet, eller
4. om psykiatrisk vård eller insatser enligt lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade kommer till stånd.

Enligt 20 kap. 7 § 2 st. RB får åtal också underlåtas, ”om det av särskilda skäl är uppenbart att det inte krävs någon påföljd för att avhålla den misstänkte från vidare brottslighet och att det med hänsyn till omständigheterna inte heller krävs av andra skäl att åtal väcks.” Åtalsunderlåtelse får enligt 16-17 §§ LUL under vissa förutsättningar beslutas, om någon har begått ett brott innan han eller hon har fyllt 18 år.³⁰

3.3 Den fria bevisprövningens princip

För att närmare kunna behandla frågan huruvida överskottsinformation får användas som bevis i rättegång är det nödvändigt med en redogörelse för den fria bevisprövningens princip. Denna princip är grundläggande för den svenska bevisrätten. Bevisprövningen delas normalt upp i bevisföring och bevisvärdering. Fri bevisföring innebär att det i princip inte finns några begränsningar för vilka bevismedel som är tillåtna i rättegång. Fri bevisvärdering innebär att domaren fritt får bedöma bevisvärdet av den förebringade bevisningen. I Sverige råder det i princip såväl fri bevisföring som fri bevisvärdering.³¹ Den fria bevisprövningens princip har tillämpats i praxis sedan slutet av 1800-talet. Principen lagstodades emellertid först 1948, när den nya rättegångsbalken trädde ikraft.³² Den fria

---

²⁸ ”Åklagare skall, om ej annat är stadgat, tala å brott, som hör under allmänt åtal.”

²⁹ Ekelöf m.fl. (1998) s. 143.

³⁰ Ekelöf m.fl. (1998) s. 156-157.

³¹ Ekelöf och Boman s. 20-24.

³² Modéer s. 195.

bevisprövningens princip anses komma till uttryck i 35 kap. 1 § 1 st. RB³³: ”Rätten skall efter samvetsgrann prövning av allt, som förekommit, avgöra, vad i målet är bevisat.” Principen har också slagits fast i praxis, bl.a. i NJA 1986 s. 489.

Rättsfallet NJA 1986 s. 489 gällde en man som åtalats för rattfylleri. Bevisningen mot mannen utgjordes av ett blodprov som tagits av en laboratorieassistent. I 28 kap. 13 § RB föreskrivs emellertid att blodprov inte får tas av någon annan än en läkare eller legitimerad sjuksköterska. Bevisningen var alltså oegentligt åtkommen. Den tilltalade gjorde gällande att blodprovet inte tillkommit i laga ordning och att det därför inte fick användas som bevisning, samt att det i alla fall inte kunde tillerkännas något bevisvärde. Den tilltalade hävdade också att det grundlagsstadgade skyddet för hans personliga integritet (2 kap. 6 och 12 §§ RF) åsidosatts genom blodprovstagningen. HD:s majoritet uttalade att bevisrätten enligt RB bygger på principen om fri bevisprövning. HD ansåg inte att blodprovstagningen innebar en sådan avvikelse från RB:s regler att den var grundlagsstridig. Angående frågan om bevisningen kunde åberopas i rättegången uttalade HD att RB inte uppställde något hinder mot detta. Åberopandet stred inte heller mot någon grundläggande rättsprincip. När det gällde blodprovets bevisvärde konstaterade HD att laboratorieassistenten på grund av sin utbildning och erfarenhet var väl kvalificerad att ta blodprov. Trots att regeln i 28 kap. 13 § RB åsidosatts ansåg därför HD att blodprovet skulle tillmätas samma bevisvärde som ett lagenligt taget blodprov. Den tilltalade fälldes för rattfylleri. Justitierådet Höglund var skiljaktig. Han ville ogilla åtalet med hänvisning till allmänna rättssäkerhetskrav.³⁴

Det finns ett antal undantag från den fria bevisprövningens princip. Undantagen gäller bevisföringen, d.v.s. vad som får åberopas i rättegång. Enligt 35 kap. 7 § RB får onödig eller onödigt kostsam bevisning avvisas av rätten.³⁵ I 35 kap. 14 § RB finns ett förbud mot skriftliga vittnesintyg. Om en person är under 15 år eller lider av en psykisk störning skall rätten enligt 36 kap. 4 § RB pröva om han eller hon får höras som vittne. 36 kap. 5 § RB innehåller bestämmelser om att vissa personer (t.ex. advokater, läkare och präster) endast får höras som vittnen under särskilda omständigheter. I och med Sveriges inträde i EU samt införlivandet av Europakonventionen i svensk lagstiftning kan den fria bevisprövningens princip komma att inskränkas. I EG-rätten finns t.ex. i konkurrensrätt ett förbud mot användning av oegentligt åtkommen bevisning.³⁶

I NJA 1986 s. 489 fastslog HD den fria bevisprövningens princip och lade oegentligt åtkommen bevisning till grund för en fällande dom. Om HD tillåter oegentligt åtkommen bevisning, så borde rimligtvis även överskottsinformation tillåtas. Överskottsinformation från hemlig

³³ NJA 1986 s. 489; Nergelius SvJT 1996 s. 856.

³⁴ Dömen s. 491-494.

³⁵ Ekelöf och Boman s. 24.

³⁶ Lundqvist s. 329.

teleavlyssning är inte oegentligt åtkommen, så länge avlyssningen beslutats av domstol i laga ordning. I doktrinen är man dock osäker på vilka slutsatser som kan dras av rättsfallet.³⁷ Ulf Lundqvist konstaterar i sin avhandling ”Bevisförbud” att den fria bevisprövningens princip inte innebär att oegentligt åtkommen bevisning alltid får användas i rättegång.³⁸ HD har emellertid i ett rättsfall från 2001 tillåtit överskottsinformation som bevis i rättegång.³⁹ Med anledning av vad som anförts ovan beträffande den fria bevisprövningens princip och HD:s praxis kan konstateras att den svenska bevisrätten inte innehåller något hinder mot att överskottsinformation åberopas som bevis i rättegång. RF eller Europakonventionen skulle däremot kunna innehålla sådant hinder.

3.4 Grundlagen

I RF:s andra kapitel finns regler om grundläggande fri- och rättigheter som skall garantera enskilda ett visst skydd gentemot staten. Dessa regler är avsedda att vara rättsligt bindande.⁴⁰ Det grundlagsstadgande som här är aktuellt är 2 kap. 6 § RF:

”Varje medborgare är gentemot det allmänna skyddad mot påtvingat kroppsligt ingrepp även i annat fall än som avses i 4 och 5 §§. Han är därjämte skyddad mot kroppsvisitation, husrannsakan och liknande intrång samt mot undersökning av brev eller annan förtrolig försändelse och mot hemlig avlyssning eller upptagning av telefonsamtal eller annat förtroligt meddelande”.

När det gäller skyddet mot intrång i den förtroliga kommunikationen är det enligt förarbetena själva förtroligheten som skyddas. Beträffande hemlig teleavlyssning är medborgarna enligt stadgandet skyddade både mot direkt avlyssning av teletrafik och mot upptagning av sådan.⁴¹ Skyddet mot intrång i den förtroliga kommunikationen är emellertid en s.k. relativ rättighet, skyddet mot exempelvis hemlig teleavlyssning kan nämligen enligt 2 kap. 12 § 1 st. RF begränsas genom lag. Enligt 2 kap. 12 § 2 st. RF får en sådan begränsning dock endast göras för att tillgodose ändamål som är godtagbara i ett demokratiskt samhälle. Begränsningen får aldrig gå utöver vad som är nödvändigt med hänsyn till det ändamål som har föranlett den och inte heller sträcka sig så långt att den utgör ett hot mot den fria åsiktsbildningen såsom en av folkstyrelsens grundvalar. Begränsning får inte heller göras enbart p.g.a. politisk, religiös, kulturell eller annan sådan åskådning.⁴² I detta sammanhang bör också nämnas 8 kap. 3 § RF, som stadgar att föreskrifter ”om förhållandet mellan enskilda och det allmänna, som gäller åligganden för enskilda eller i övrigt avser ingrepp i enskildas personliga eller ekonomiska förhållanden” skall meddelas i lag. Det har som bekant stiftats

³⁷ Se t.ex. Nergelius SvJT 1996 s. 855 och Lundqvist s. 267.

³⁸ Lundqvist s. 225-226.

³⁹ NJA 2001 s. 535, detta rättsfall behandlas i kapitel 3.5.3 nedan.

⁴⁰ Strömberg s. 74.

⁴¹ Lundqvist s. 41.

⁴² Strömberg s. 79-81.

ett antal lagar som under vissa förutsättningar ger polisen rätt att använda hemlig teleavlyssning, t.ex. 27 kap. RB, lagen (1952:98) med särskilda bestämmelser om tvångsmedel i vissa brottmål och lagen (1991:572) om särskild utlänningskontroll.⁴³

Skyddet mot hemlig teleavlyssning har alltså inskränkts genom lag på ett grundlagsenligt sätt. Frågan är då om 2 kap. 6 § RF också innefattar ett skydd mot användning av överskottsinformation från hemlig teleavlyssning. Om så är fallet krävs det att detta skydd begränsas genom tillåtande lagregler för att överskottsinformation skall få användas för ett annat ändamål än det som motiverade tillståndet till avlyssning. RF:s förarbeten innehåller inga generella yttranden i denna fråga.⁴⁴ I JuU 1976/77:20 uttalade sig lagrådet om problemet. Lagrådet diskuterade huruvida dåvarande 2 kap. 3 § RF (nuvarande 2 kap. 6 § RF) skulle tolkas så att skyddet mot telefonavlyssning endast avsåg anskaffandet av material eller om skyddet innebar att även utnyttjandet av avlyssnat material måste ha stöd i lag.⁴⁵ Till stöd för det senare tolkningsalternativet yttrade lagrådet bl.a. att både anskaffandet och ett senare begagnande av information om privata angelägenheter har betydelse för rättsskyddet för den personliga integriteten. Lagrådet underströk också att intensiteten i det intrång som genom telefonavlyssning sker i den avlyssnades integritet i väsentlig mån beror på hur det avlyssnade materialet får utnyttjas till den avlyssnades nackdel. Lagrådet framhöll också en situation där erhållen överskottsinformation avser brott begånget av tredje man och uttalade därvidlag: ”Man kan ställa frågan vilket värde RF:s principiella skydd för ’varje medborgare’ [...] egentligen skulle ha för den utomstående, om det han yppar vid telefonsamtal kan användas emot honom trots att stöd i lag saknas för sådan användning av de vid avlyssningen uppsnappade informationerna.”⁴⁶

Beträffande det ovannämnda tolkningsproblemet uttalade lagrådet slutligen: ”Vad som sålunda kan anföras beträffande de två tolkningsalternativen talar enligt lagrådets mening starkt till förmån för alternativet att lagstöd måste finnas både för anskaffande och för utnyttjande av materialet.”⁴⁷ Oavsett hur det förhöll sig med detta ansåg lagrådet emellertid att sakliga skäl talade för en lagreglering av frågan i vad mån avlyssnat material får utnyttjas när det gäller annan brottslighet än den som föranlett tillståndet till avlyssning.⁴⁸

KU uttalade sig om lagrådets yttrande. KU menade att både äldre och nu gällande bestämmelser i RF enligt ordalydelsen närmast tog sikte på anskaffande av uppgifter genom hemlig teleavlyssning. KU påpekade också att det i förarbetena till RF inte finns några uttalanden om att

---

⁴³ Se kapitel 2 ovan.

⁴⁴ Lundqvist s. 45-46.

⁴⁵ Här bör påpekas att dåvarande 2 kap. 3 § RF hade en något annorlunda lydelse än dagens 2 kap. 6 § RF. Enligt 2 kap. 3 § RF var varje medborgare skyddad mot att myndighet utsatte honom för ”intrång i hans [...] teleföbindelser eller [...] hemlig avlyssning”.

⁴⁶ JuU 1976/77:20 s. 24.

⁴⁷ JuU 1976/77:20 s. 24.

⁴⁸ JuU 1976/77:20 s. 24.

grundlagsskyddet även avsetts omfatta utnyttjande av överskottsinformation från hemlig teleavlyssning. KU ansåg emellertid att även om RF inte uppställde ett direkt krav på lagform så stämde det bäst överens med syftet bakom integritetsskyddet i RF att bestämmelser om hur och i vilken omfattning överskottsinformation från hemlig teleavlyssning får utnyttjas gavs i lag.⁴⁹

Vid en diskussion om räckvidden av 2 kap. RF:s skydd för medborgarnas grundläggande fri- och rättigheter, bör detta skydd tolkas generöst till förmån för den enskilde.⁵⁰ Varken RF:s ordalydelse eller dess förarbeten kan emellertid ge ett klart svar på frågan om ett utnyttjande av överskottsinformation från hemlig teleavlyssning kräver lagstöd. Sammantaget kan det därför inte på grundval av RF:s andra kapitel anses att ett utnyttjande av sådan överskottsinformation i utredningssyfte eller som bevis i rättegång är grundlagsstridigt. Däremot är det angeläget att myndighetsutövning som begränsar medborgarnas privata sfär har uttryckligt lagstöd. Detta är viktigt inte minst ur rättssäkerhetssynpunkt.

3.5 Europakonventionen

3.5.1 Allmänt

Europarådet bildades den 5 maj 1949, då dess stadga undertecknades av Sverige och nio andra stater. Europarådet utarbetade Europakonventionen som undertecknades i november 1950. Sverige ratificerade konventionen i februari 1952. Konventionen trädde i kraft den 3 september 1953 sedan den ratificerats av tio stater. Europakonventionen inkorporerades i Sverige den 1 januari 1995 och är sedan dess en del av svensk rätt. Konventionen har idag status som svensk lag.⁵¹ I 2 kap. 23 § RF stadgas att lag eller annan föreskrift inte får meddelas i strid med Sveriges åtaganden på grund av Europakonventionen. Europakonventionens bestämmelser är i regel ganska allmänt hållna. Bestämmelsernas innebörd tolkas och preciseras av Europadomstolen.⁵² Sverige har erkänt Europadomstolens jurisdiktion.⁵³ När det gäller frågan huruvida användning av överskottsinformation från hemlig teleavlyssning strider mot Europakonventionen är det konventionens artikel 6 och framför allt artikel 8 som är aktuella.

3.5.2 Artikel 6

Europakonventionens artikel 6 behandlar rätten till en rättvis rättegång. I artikelns första punkt stadgas bl.a. att den som anklagas för att ha begått ett

---

⁴⁹ JuU 1976/77:20 s. 48-49.

⁵⁰ Nergelius SvJT 1996 s. 847.

⁵¹ Danelius (1997) s. 5, 17, 46; Lundqvist s. 48.

⁵² Danelius (1997) s. 5.

⁵³ Nergelius (1996) s. 514.

brott skall vara berättigad till en rättvis och offentlig förhandling inom skäligen tid inför en oavhängig och opartisk domstol. Den grundläggande rättigheten i första punkten är emellertid rätten till en rättvis rättegång.⁵⁴ Artikelns andra punkt innehåller den s.k. oskuldspresumtionen, d.v.s. att den som blivit anklagad för brott skall betraktas som oskyldig tills han eller hon blivit fälld av domstol efter en rättvis rättegång. Detta är en viktig rättssäkerhetsprincip.⁵⁵ Den tredje punkten innehåller ett antal minimirättigheter för den anklagade. Den anklagade skall t.ex. få möjlighet att förhöra motpartens vittnen och tillräcklig tid och möjlighet att förbereda sitt försvar.

I rättsfallet *Schenk mot Schweiz*⁵⁶ diskuterades frågan om användning av oegentligt åtkommen bevisning i rättegång. Den klagande (Schenk) hade uppdragit åt en man att mörda den klagandes f.d. hustru. Uppdragstagaren gick istället till polisen som uppmanade honom att ringa upp den klagande och i hemlighet spela in samtalet på band. Så skedde och bandupptagningen lades senare till grund för en fällande dom mot den klagande. Schenk klagade till Europadomstolen och anförde där att hans rätt till en rättvis rättegång enligt artikel 6 inskränkts. Han grundade sitt påstående om en orättvis rättegång dels på att polisen uppmanat uppdragstagaren att spela in telefonsamtalet och dels på att den oegentligt åtkomna bevisningen använts i rättegången och lagts till grund för domen mot honom. Europadomstolen uttalade angående artikel 6 bl.a. följande:

”While Article 6 of the Convention guarantees the right to a fair trial, it does not lay down any rules on the admissibility of evidence as such, which is therefore primarily a matter for regulation under national law.

The Court therefore cannot exclude as a matter of principle and in the abstract that unlawfully obtained evidence of the present kind may be admissible. It has only to ascertain whether Mr. Schenk’s trial as a whole was fair.”⁵⁷

Europadomstolen slog alltså fast att artikel 6 inte reglerar vilken sorts bevisning som är tillåten i en rättegång. Detta är en fråga som främst skall regleras av nationella bestämmelser. Domstolen kunde därför inte utesluta att oegentligt åtkommen bevisning av det aktuella slaget kunde vara tillåten i rättegång. Domstolens enda uppgift var att utvärdera om rättegången som helhet varit rättvis. Vid en sammantagen bedömning ansåg Europadomstolen inte att Schenks rätt till en rättvis rättegång enligt artikel 6 hade kränkts. Domstolen tog vid sitt avgörande hänsyn till att bandupptagningen inte var den enda bevisningen i målet.⁵⁸ Domstolen konstaterade vidare att Schenk fått möjlighet att ifrågasätta huruvida bandupptagningen var äkta. Schenks advokat hade under huvudförhandlingen haft möjlighet att ställa frågor till uppdragstagaren

---

⁵⁴ Danelius (1997) s. 172.

⁵⁵ Danelius (1997) s. 200.

⁵⁶ Schenk v. Switzerland, dom 12 juli 1988, Series A no. 140.

⁵⁷ Schenk v. Switzerland, dom 12 juli 1988, Series A no. 140 p. 46.

⁵⁸ Schenk v. Switzerland, dom 12 juli 1988, Series A no. 140 p. 48.

(personen som gjort bandupptagningen). Advokaten hade även givits möjlighet, men avböjt, att hålla förhör med förundersökningsledaren.⁵⁹

Vad är anledningen till domstolens ställningstagande att frågan om vilken bevisning som skall tillåtas i rättegång huvudsakligen är en fråga för nationell lagstiftning? Svaret står att finna i det faktum att många av de stater som anslutit sig till Europakonventionen representerar vitt skilda rättskulturer. Ett förbud mot vissa utredningsformer och viss typ av bevisning skulle kunna få både oväntade och olyckliga följder för enskilda länders processrättsliga system. Det bör slutligen påpekas att det sätt på vilket ett bevis åtkommit ändå har inflytande på frågan om en rättegång som helhet varit rättvis.⁶⁰

3.5.3 Artikel 8

Artikel 8 tar sikte på den personliga friheten och skyddar rätten till privat- och familjeliv.⁶¹ I artikelns första punkt stadgas att var och en "har rätt till respekt för sitt privat- och familjeliv, sitt hem och sin korrespondens." I artikelns andra punkt anges under vilken förutsättningar denna rättighet får inskränkas. Inskränkningar får endast göras om de i ett demokratiskt samhälle är nödvändiga med hänsyn till statens säkerhet, den allmänna säkerheten, landets ekonomiska välbefinnande, förebyggandet av oordning eller brott, skyddandet av hälsa eller moral eller av andra personers fri- och rättigheter. Eventuella inskränkningar måste ha lagstöd. Lagen måste i sin tur uppfylla vissa grundläggande rättssäkerhetskrav. Den måste t.ex. skydda medborgarna mot myndigheternas godtycke. Lagen skall vidare vara tillgänglig för allmänheten. Slutligen måste den också vara tillräckligt preciserad för att medborgarna i rimlig utsträckning skall kunna förutse de inskränkningar som kan komma att ske.⁶²

Telefonavlyssning inkräktar på den enskildes rätt till respekt för sitt privatliv och sin korrespondens. Det är dessutom en åtgärd som innebär ett kraftigt intrång i den personliga integriteten. Europadomstolen har vid ett flertal tillfällen prövat om telefonavlyssning utgjort ett brott mot Europakonventionen.⁶³ Här skall sägas något om de i detta sammanhang mest intressanta fallen.

I rättsfallet *Malone mot Storbritannien*⁶⁴ hade den klagande blivit utsatt för både telefonavlyssning och brevkontroll. Europadomstolen ansåg att den engelska lagregleringen av telefonavlyssning var mycket oklar. Det var bl.a. inte klarlagt under vilka förhållande lagen tillät telefonavlyssning och när

---

⁵⁹ Schenk v. Switzerland, dom 12 juli 1988, Series A no. 140 p. 47.

⁶⁰ Lundqvist s. 62.

⁶¹ Nergelius (1996) s. 522.

⁶² Danelius (1993) s. 186-187.

⁶³ Danelius (1997) s. 221, 231.

⁶⁴ Malone v. U.K., dom 2 augusti 1984, Series A no. 82.

det överlämnades till polisen att självständigt besluta om sådana åtgärder. Lagen var därför inte förutsebar. Eftersom kravet på precision inte var uppfyllt fann domstolen att telefonavlyssningen som kränkte den klagandes rätt till privatliv och korrespondens enligt artikel 8 inte skett med stöd av lag.⁶⁵

I fallet *Kruslin mot Frankrike* uttalade Europadomstolen bl.a. att telefonavlyssning utgjorde ett allvarligt ingrepp i den enskildes privatliv och korrespondens. De bestämmelser som rörde tillstånd till telefonavlyssning måste därför vara särskilt precisa. Eftersom den tillgängliga tekniken för avlyssning blir alltmer preciserad var det enligt domstolen viktigare än någonsin att ha klara och detaljerade regler på detta område. Den franska lagen var inte tillräckligt tydlig. Telefonavlyssningen utgjorde därför ett brott mot artikel 8.⁶⁶ Utgången blev densamma i fallet *Huvig mot Frankrike*. Europadomstolen konstaterade där att artikel 8 kränkts, trots att makarna Huvig lidit mycket liten skada av telefonavlyssningen. Resultaten från densamma var nämligen oanvändbara och låg därför inte till grund för det aktuella åtalet.⁶⁷

I avgörandet *A mot Frankrike* hade fru A givit en man (här kallad G) i uppdrag att mörda en tredje person. G gick istället till en poliskommissarie. G erbjöd sig att ringa upp A för att diskutera mordet. Poliskommissarien accepterade och G ringde till A från kommissariens tjänstetelefon. Samtalet varade i cirka 15 minuter och poliskommissarien spelade in hela konversationen med en bandspelare.⁶⁸ Europadomstolen fann att bandupptagningen inkräktade på A:s rätt till respekt för sin korrespondens. Eftersom det i fransk lag inte fanns stöd för ingreppet konstaterade domstolen att artikel 8 hade kränkts.⁶⁹ En liknande bandupptagning i Sverige skulle, eftersom svensk rätt inte innehåller lagstöd för en sådan åtgärd, därmed också kränka artikel 8.⁷⁰

I rättsfallet *Amann mot Schweiz* rörde det sig bl.a. om hemlig teleavlyssning. Frågan var om ingreppet hade stöd i schweizisk lag. Europadomstolen hänvisade till sin tidigare praxis och betonade att uttrycket ”in accordance with the law”⁷¹ i art. 8 p. 2 Europakonventionen inte enbart innebar att det aktuella ingreppet måste baseras på nationell rätt. Lagen måste dessutom vara av en viss kvalitet. Den måste vara tillgänglig för allmänheten och dess effekter måste vara möjliga att förutse. För att en lagregel skall vara förutsebar måste den ha tillräcklig precision. Europadomstolen konstaterade att den schweiziska lagen inte var tillräckligt klar och precis. Telefonavlyssningen hade därför inte skett med stöd av lag och förfarandet

---

⁶⁵ Malone v. U.K., dom 2 augusti 1984, Series A no. 82 p. 79-80.

⁶⁶ Kruslin v. France, dom 24 april 1990, Series A no. 176-A p. 33, 36.

⁶⁷ Huvig v. France, dom 24 april 1990, Series A no. 176-B p. 10, 32, 35.

⁶⁸ A v. France, dom 23 november 1993, Series A no. 277-B p. 8-9.

⁶⁹ A v. France, dom 23 november 1993, Series A no. 277-B p. 37-39.

⁷⁰ Se SOU 2003:32 s. 274.

⁷¹ Översatt ”med stöd av lag” i den svenska versionen av Europakonventionen.

stred därmed mot artikel 8.⁷² På liknande grunder fann domstolen att den schweiziska säkerhetspolisens lagring av uppgifter från telefonavlyssningen på ett kort i en akt utgjorde en olaglig inskränkning i Amanns rätt till skydd för sitt privatliv. Detta trots att uppgifterna i sig inte innehöll någon känslig information.⁷³

HD har i rättsfallet NJA 2001 s. 535 prövat om användning av överskottsinformation i ett mål stred mot art. 8 Europakonventionen. Fallet gällde en advokat som hjälpt en klient som var häktad och belagd med restriktioner att vidarebefordra uppgifter till klientens medbrottsling. När advokaten ringde upp medbrottslingen avlyssnades emellertid denne av polisen. På grund av detta entledigades advokaten som offentlig försvarare för den häktade klienten. Tingsrätten översände för kännedom beslutet att entlediga advokaten till Sveriges advokatsamfund. Samfundets styrelse upptog då utan anmälan disciplinärende mot advokaten. Advokatsamfundets disciplinnämnd fann att advokaten brutit mot god advokatsed och uteslöt honom ur advokatsamfundet. Advokaten överklagade till HD. HD behandlade frågan om art. 8 Europakonventionen utgjorde hinder mot att överskottsinformation från teleavlyssning användes för annat ändamål än det som legat till grund för avlyssningsbeslutet, utan att något lagstöd fanns för ett sådant användande. HD uttalade: ”Med hänsyn bl.a. till att disciplinnämnden upptagit ärendet efter underrättelse från domstol får emellertid antas att nämndens behandling av ärendet inte i sig kan ha inneburit ett åsidosättande av konventionen.”⁷⁴ HD lämnade advokatens överklagande utan bifall.

3.5.4 Avslutning

Europakonventionen förbjuder således inte användandet av en viss sorts bevisning i rättegång. Däremot måste rättegången som helhet vara rättvis. Det sätt på vilket ett bevis åtkommit påverkar huruvida så anses vara fallet. Det anses t.ex. på flera håll i doktrinen att en rättvis rättegång är utesluten om någon annan artikel i Europakonventionen har kränkts.⁷⁵ När det gäller hemlig teleavlyssning har Europadomstolen upprepade gånger uttalat att de nationella regler som reglerar ett så allvarligt ingripande i den enskildes privatliv och korrespondens måste vara klara och detaljerade. Den enskilde måste kunna förutse vilka inskränkningar som kan komma att göras och kunna rätta sitt handlande därefter. HD har visserligen i NJA 2001 s. 535 uttalat att användningen av överskottsinformation i det fallet inte innebar ett åsidosättande av Europakonventionen. HD:s uttalande var dock inte generellt utan avsåg endast det enskilda fallet. Mot bakgrund av rättsfallet *Amann mot Schweiz* anser jag dessutom att HD:s slutsats starkt kan

---

⁷² Amann v. Switzerland, dom 16 februari 2000, Application no. 27798/95 p. 45, 50, 56, 62 (s. 14, 16-17, 19).

⁷³ Amann v. Switzerland, dom 16 februari 2000, Application no. 27798/95 p. 77-79 (s. 23).

⁷⁴ Domen s. 538.

⁷⁵ Lundqvist s. 66.

ifrågasättas. Europadomstolen ansåg i detta rättsfall att blotta lagringen av uppgifter från telefonavlyssning stred mot konventionen, eftersom det inte fanns en tillräckligt preciserad lag som reglerade lagringen. Lagrådet har dessutom uttalat att en användning av överskottsinformation utan lagstöd kan utgöra en kränkning av artikel 8.⁷⁶ Starka skäl talar därför enligt min mening för att användning av överskottsinformation utan lagstöd strider mot Sveriges åtaganden enligt Europakonventionen. Detta gäller såväl polisens användning av överskottsinformation som användning av överskottsinformation i rättegång.

---

⁷⁶ Ds 2003:13 s. 55; se även kap. 4.8 nedan.

4 Tidigare regleringar, utredningar och förslag

4.1 Inledning

Frågan om användning av överskottsinformation har varit aktuell ända sedan tiden för andra världskriget. Detta kapitel kommer att behandla de regleringar som tidigare funnits på området. I kapitlet redogörs också för de många utredningar och förslag i ämnet som förekommit genom åren.

4.2 Hemlig tvångsmedelsanvändning under andra världskriget och tiden närmast därefter

Under andra världskriget reglerades polisens användning av hemliga tvångsmedel av lagen (1939:724) om särskilda tvångsmedel vid utredning rörande brott som avses i 8 eller 19 kap. strafflagen m.m. och lagen (1940:3) om vissa tvångsmedel vid krig eller krigsfara m.m. 1939 års lag gällde t.o.m. den 31 mars 1941 och 1940 års lag gällde t.o.m. den 30 juni 1945. Dessa provisoriska lagar gav de brottsutredande myndigheterna möjlighet att bl.a. kvarhålla och granska postförsändelser samt avlyssna telefonsamtal. Dessa tvångsmedel kunde enligt 1940 års lag användas inte bara för att utreda brott mot staten, utan även för att förhindra och uppdaga sådana brott. Huruvida eventuell överskottsinformation var tänkt att få användas framgår inte av lagförarbetena. Enligt tillämpningsföreskrifterna till 1940 års lag (SFS 1941:158) fick emellertid uppgifter som inhämtats genom telefonavlyssning inte yppas i vidare mån än som erfordrades för att vinna det med utredningen avsedda ändamålet.⁷⁷

Sedan det framkommit att SÄPO efter beslut av Kungl. Maj:t lämnat ut uppgifter från telefonavlyssning i ett mål mellan staten och en enskild person, uttalade KU 1942 att avlyssnade telefonsamtal inte fick användas för att bereda staten en förmånligare ställning som part i en civil rättegång.⁷⁸

I JO:s ämbetsberättelse 1945 framhölls att de stora maktbefogenheter som 1940 års lag gav polismyndigheterna skapade en allmän osäkerhet om medborgarnas rättigheter. JO beslutade 1944 att granska verkningarna av 1940 års lag, bl.a. eftersom det hade ”gjorts gällande, att myndigheterna vid begagnande av de i lagen givna befogenheterna gjort sig skyldiga till maktmissbruk och godtycke”⁷⁹. JO fann i sin undersökning att

---

⁷⁷ Ds 2003:13 s. 113-114; Remissyttrande till SOU 1998:46 av Juridiska fakultetsstyrelsen vid Lunds universitet s. 2.

⁷⁸ Ds 2003:13 s. 114.

⁷⁹ JO:s ämbetsberättelse 1945 s. 168.

säkerhetstjänsten på ett vidsträckt sätt utnyttjat sina befogenheter att använda hemliga tvångsmedel. Han menade även att erhållen överskottsinformation⁸⁰ visserligen inte utnyttjades på ett felaktigt sätt av säkerhetstjänsten, men att sådan information (här rörde det sig kanske inte främst om information om begångna brott, utan snarare om information om politiska förhållanden, disciplinen vid olika militära förband o.s.v.) regelbundet sändes till andra myndigheter. JO ansåg det vara tveksamt om en sådan omfattande informationsverksamhet verkligen var förenlig med 1940 års lag. JO avhöll sig dock från att rikta en anmärkning mot säkerhetstjänsten i denna fråga. Sammantaget menade JO att de principer säkerhetstjänsten tillämpade inte stod i strid med 1941 års tillämpningsföreskrifter. JO ansåg också att det saknades skäl för en uppfattning att myndigheternas tillämpning av 1940 års tvångsmedelslag skulle präglas av maktmissbruk och godtycke.⁸¹

Några år senare tillsattes den s.k. Sandlerkommissionen för att utreda säkerhetstjänstens verksamhet. Kommissionen ansåg i likhet med Justitieombudsmannen att säkerhetstjänstens tolkning av 1940 års tvångsmedelslag inte stod i strid med lagens ordalydelse. Kommissionen framhöll emellertid att säkerhetstjänstens tolkning inneburit en kontroll som gått längre än vad som kunde anses rimligt och lämpligt. Kommissionen ansåg att erhållen information om andra brott än de som angavs i 1940 års lag endast fick användas beträffande grova brott.⁸²

Den nya rättegångsbalken som trädde i kraft 1948 innehöll permanenta regler om hemlig telefonavlyssning. Enligt reglerna i RB kunde polisen få tillstånd till hemlig telefonavlyssning även vid utredning av brott som inte var riktade mot staten. Det krävdes emellertid misstanke om ett begånget brott och att detta brott hade ett straffminimum på två års straffarbete. Inte heller förarbetena till denna lag tog upp frågan om användning av överskottsinformation.⁸³

4.3 SOU 1975:95 (Telefonavlyssning)

Utredningen om telefonavlyssning intog en restriktiv hållning till användning av överskottsinformation. Utredningen ansåg att överskottsinformation från telefonavlyssning inte skulle få användas för utredning av annan brottslighet än den som legat till grund för ansökningen om avlyssning. Uttrycket ”brottslighet” syftade här inte enbart på den konkreta gärning som legat till grund för avlyssningstillståndet, utan även på annan brottslighet som hade direkt samband med den aktuella förundersökningen. Överskottsinformation skulle emellertid få användas för

---

⁸⁰ Ordet ”överskottsinformation” förekommer inte i ämbetsberättelsen.

⁸¹ JO:s ämbetsberättelse 1945 s. 168-173.

⁸² SOU 1948:7 s. 227, 232.

⁸³ Ds 2003:13 s. 113-114.

att avvärja brott som innebar ”allvarlig fara för liv och lem”,⁸⁴ samt för att avvärja brott med ett minimistraff på fängelse i två år eller mera. Utredningens ståndpunkt grundades på rättssäkerhetsskäl. Visserligen ansågs det enbart föreligga en teoretisk risk för att tillstånd skulle begäras formellt under åberopande av brottslighet som kunde medföra avlyssning, men reellt i syfte att åtkomma annan brottslighet. Trots detta menade man att denna risk måste beaktas.⁸⁵

Flertalet remissinstanser var tveksamma till att överskottsinformation inte skulle få användas för utredning av annan brottslighet än den som legat till grund för avlyssningstillståndet. Svea hovrätt ansåg att det skulle vara mycket anmärkningsvärt ifall ingen som helst åtgärd skulle få vidtagas om ett synnerligen grovt brott skulle uppdagas genom hemlig telefonavlyssning.⁸⁶

I propositionen 1975/76:202 anslöt sig departementschefen till utredningens uppfattning att överskottsinformation om brott som hade direkt samband med den förundersökning som föranlett tillståndet skulle få användas. Till skillnad från utredningen ansåg departementschefen att överskottsinformation skulle få utnyttjas även om den gällde annan brottslighet än den som avlyssningstillståndet avsåg. Ett sådant utnyttjande borde dock enligt departementschefen ske synnerligen restriktivt. Det måste också röra sig om så pass grov brottslighet att den hade kunnat läggas till grund för hemlig telefonavlyssning (d.v.s. brott för vilket inte var föreskrivet lindrigare straff än två års fängelse). Denna uppfattning motiverades med att det skulle vara stötande för rättsmedvetandet om allvarliga brott som uppdagats vid telefonavlyssning inte skulle få beivras med hjälp av den åtkomna informationen. I likhet med utredningen och remissinstanserna ansåg departementschefen att överskottsinformation borde få utnyttjas för att förhindra planerade grova brott. Han menade att gränsen borde gå vid brott som kunde läggas till grund för hemlig telefonavlyssning. Något lagförslag baserat på utredningens eller departementschefens uppfattning om användningen av överskottsinformation presenterades emellertid inte.⁸⁷

Lagrådet yttrade sig över propositionen. Lagrådet menade att det förmodligen inte var förenligt med grundlagen att utan direkt stöd i lag utnyttja överskottsinformation från telefonavlyssning för annat ändamål än det som föranlett tillståndet till avlyssningen. Oavsett hur det förhöll sig med detta ansåg lagrådet att sakliga skäl talade för en lagreglering av frågan om användning av överskottsinformation. Lagrådet menade också (till skillnad från vad departementschefen uttalat i propositionen 1975/76:202) att all överskottsinformation som fick utnyttjas också skulle få upptecknas och bevaras. Det ansågs emellertid att frågan om användning av överskottsinformation var så komplicerad att ”dylika lagregler borde arbetas

---

⁸⁴ SOU 1975:95 s. 107.

⁸⁵ SOU 1975:95 s. 105-107.

⁸⁶ Prop. 1975/76:202 s. 19.

⁸⁷ Prop. 1975/76:202 s. 39-40; Ds 2003:13 s. 116.

fram under förhållanden, som [gav] större rådrum än vad som [hade] stått till buds⁸⁸ vid den aktuella lagrådsgranskningen. Trots detta utarbetade lagrådet ett lagförslag. Lösningen sammanföll i stort sett med det praktiska resultat som departementschefen åsyftat. Lagförslaget innebar att överskottsinformation från telefonavlyssning fick användas i brottsutredande och brottsförebyggande syfte:

1. när det aktuella brottet var sådant att det hade kunnat ligga till grund för telefonavlyssning,
2. när det i annat fall rörde sig om förestående brott som var sådant att underlåtenhet att avslöja brottet var straffbelagt, eller
3. när det annars med hänsyn till väsentligt allmänt eller enskilt intresse framstod som oförsvarligt att underlåta att vidtaga någon åtgärd.⁸⁹

Vid remissbehandlingen av lagrådets förslag framfördes från olika håll kritik mot uppsamlingsstadgandet i punkt tre. Detta ansågs vara alltför vagt och tånjbart. Efter remissbehandlingen uttalade Justitieutskottet bl.a. att flera omständigheter kunde åberopas för att godta lagrådets lagförslag. Utskottet betonade dock att lagrådet självt påpekat att lagreglerna borde utarbetas under andra förhållanden och att skilda meningar om lagstiftningens innehåll framkommit under remissbehandlingen. Justitieutskottet ansåg dessutom att en generell lösning för olika typer av tvångsmedel borde eftersträvas. En så bred lagstiftning krävde enligt utskottet ett helt annat beslutsunderlag och borde utarbetas under andra former än inom ramen för ett utskotts ärendebereidning. Justitieutskottet förordade därför att ärendet skulle återgå till regeringens kansli för översyn och ytterligare överväganden.⁹⁰

4.4 Tvångsmedelskommitténs delbetänkande (Ds Ju 1981:22)

Tvångsmedelskommittén föreslog i sitt delbetänkande ”Hemlig avlyssning m.m.” att hemlig avlyssning med hjälp av dold mikrofon (s.k. buggning) skulle få användas som tvångsmedel vid förundersökning angående vissa grova brott. När det gällde användning av överskottsinformation skulle ett förslag till generell lösning presenteras i kommitténs huvudbetänkande. Det förutspåddes emellertid att introducerandet av buggning skulle producera stora mängder överskottsinformation, inte minst om tredje man. Behovet av en reglering av användningen av överskottsinformation var därför så påtagligt att kommittén redan i delbetänkandet valde att lägga fram ett sådant förslag. Tvångsmedelskommitténs förslag byggde på det förslag som

---

⁸⁸ JuU 1976/77:20 s. 25.

⁸⁹ JuU 1976/77:20 s. 23-26.

⁹⁰ JuU 1976/77:20 s. 15-17.

i JuU 1976/77:20 lämnats av lagrådet. Förslaget innebar att erhållen överskottsinformation skulle få utnyttjas beträffande de brott som själva kunde ligga till grund för tvångsmedelsanvändning. Överskottsinformation skulle även i andra fall få användas för att förhindra brott, om brottet var sådant att underlåtenhet att avslöja det var straffbelagt. Slutligen skulle överskottsinformation få användas när det med hänsyn till väsentligt allmänt eller enskilt intresse framstod som oförsvarligt att underlåta att utnyttja den.⁹¹

Den s.k. narkotikakommissionen berörde i en promemoria 1983 frågan om överskottsinformation. Kommissionen kritiserade tvångsmedelskommitténs förslag. Förslaget ansågs orealistiskt. Kommissionen menade att poliser som tar del av överskottsinformation inte utan vidare kan utplåna informationen ur minnet. Den ansåg även att polisens arbetsmoral kunde påverkas negativt av att poliser medvetet måste avstå från att utreda brott som de annars skulle ha goda möjligheter att lösa. Kommissionen menade att polisen måste tillåtas utnyttja alla de upplysningar som en lagenligt beslutad avlyssning kan ge. I praktiken skulle polisen, enligt kommissionen, av prioriteringsskäl endast använda information om grövre brott och strunta i information om mindre allvarliga brott. Slutligen betonade kommissionen att tvångsmedel som kan försätta polisen i dylika situationer måste användas med yttersta försiktighet och endast om skälen för det är mycket starka.⁹²

4.5 Tvångsmedelskommitténs slutbetänkande (SOU 1984:54)

4.5.1 Tvångsmedelskommitténs förslag och motiveringar

Tvångsmedelskommitténs delbetänkande ledde inte till lagstiftning. 1984 presenterade kommittén sitt huvudbetänkande ”Tvångsmedel – Anonymitet – Integritet”. Betänkandet innehöll förslag till en baslag om tvångsmedel. Kommittén ställde sig bakom lagrådets uttalande i JuU 1976/77:20 att frågan om användning av överskottsinformation⁹³ borde lagregleras, oavsett om bestämmelserna i RF formellt krävde det eller inte. Den föreslagna tvångsmedelslagens huvudregel angående överskottsinformation stadgade att sådan information skulle få utnyttjas endast för det med tvångsmedelsanvändningen avsedda ändamålet. Detta ändamål kunde vid telefonavlyssning vara något så allmänt som att föra den aktuella utredningen framåt. En framkommen uppgift skulle alltså kunna tillgodose tvångsmedelsanvändningens ändamål, utan att uppgiften direkt eftersökts och därmed direkt omfattats av tillståndet till avlyssningen. Som exempel angavs bl.a. att polisen vid telefonavlyssning i ett narkotikaärende fick

---

⁹¹ Ds Ju 1981:22 s. 7-9, 66-69.

⁹² Ds 2003:13 s. 120.

⁹³ I betänkandet benämns överskottsinformation även ”oavsedda uppgifter”.

information om att den misstänkte finansierat narkotikaköp genom olagligt spel eller koppleri. Dessa uppgifter skulle då få användas.⁹⁴

Kommittén föreslog också ett antal undantag från huvudregeln. Överskottsinformation skulle få utnyttjas för annat än det med tvångsmedelsanvändningen avsedda ändamålet, under förutsättning att aktuellt eller motsvarande tvångsmedel skulle fått användas för att utreda brottet. När det rörde sig om så pass allvarliga brott menade kommittén att intresset av att utreda brotten vägrade tyngre än integritetsintresset. Överskottsinformation skulle även få utnyttjas för att förhindra förestående brott, om det var straffbelagt att underlåta att avslöja brottet. Dessutom skulle överskottsinformation få användas för att fria någon som misstänktes eller hade dömts för brott. Detta gällde även om informationen skulle bidra till att någon annan person fälldes för brott. En sådan intressekonflikt måste enligt kommittén alltid utfalla till den oskyldiges fördel. Överskottsinformation som inte hade kunnat inhämtas vid vittnesförhör, t.ex. uppgift som omfattas av prästs tystnadsplikt, skulle enbart få användas för att förhindra förestående brott som det var straffbelagt att underlåta att avslöja. Kommittén övervägde även lämpligheten av ett sådant uppsamlingsstadgande som både lagrådet (i JuU 1976/77:20) och kommittén själv (i delbetänkandet Ds Ju 1981:22) tidigare föreslagit. Kommittén fann emellertid att ett sådant stadgande skulle kunna urholka övriga regler och leda till en oklar och varierande praxis. Kommittén ansåg också att nödrätten i 24 kap. BrB utgjorde en säkerhetsventil, så att överskottsinformation skulle kunna få användas för att t.ex. avvärja fara för liv eller hälsa eller för att rädda värdefull egendom. Något uppsamlingsstadgande föreslogs därför inte.⁹⁵

Kommittén anförde bl.a. följande för att motivera sina ställningstaganden. De grundläggande värderingar och intresseavvägningar som ligger bakom RF:s föreskrifter om medborgarnas fri och rättigheter kan inte bortfalla eller förändras enbart av det skälet, att man vid en tvångsmedelsanvändning råkar få fram överskottsinformation om brott. Om t.ex. lagstiftaren har gjort den grundläggande intresseavvägningen, att det för utredning av bedrägeribrott inte är befogat att tillgripa ett så integritetskränkande tvångsmedel som hemlig telefonavlyssning, kan denna värdering inte ändras av att upplysningar om ett eventuellt bedrägeribrott framkommer vid en tillåten telefonavlyssning för annat ändamål. Eftersom polisen inte får använda telefonavlyssning för att utreda ett bedrägeri, bör den inte heller få använda överskottsinformation om bedrägeribrott som erhållits genom hemlig telefonavlyssning. Detta ansåg kommittén vara en ”från både logisk och principiell synpunkt riktig och nödvändig slutsats.”⁹⁶ Kommittén menade också att intresset av att utreda och beivra ett brott inte borde tillmätas större vikt om misstanke om brottet uppkommit på grund av överskottsinformation

---

⁹⁴ SOU 1984:54 s. 3, 63, 178-179.

⁹⁵ SOU 1984:54 s. 63, 164, 181-182, 185-186.

⁹⁶ SOU 1984:54 s. 183.

än om misstanken uppkommit på annat sätt. Kommittén betonade även intresset av att motverka att polis- och åklagarmyndigheter avsiktligt begagnade tvångsmedelsingripanden för att få fram överskottsinformation om annan brottslig verksamhet än den som legat till grund för tillståndet. Kommittén ansåg vidare att om spärrar inte sattes in mot myndigheternas möjligheter att utnyttja överskottsinformation, så kunde alltför lösa uppgifter komma att läggas till grund för utredningar och ingripanden och tvångsmedelsanvändning komma att ske i större omfattning, mera ingripande form och under längre tid än nödvändigt. Enbart risken för detta var enligt kommittén tillräcklig för att motivera en inskränkning i myndigheternas möjlighet att använda överskottsinformation. Kommittén ville visserligen inte göra gällande att polis eller åklagare på detta sätt brukade missbruka tvångsmedel. Den uteslöt emellertid inte att så kunde tänkas bli fallet under andra förhållanden än de som för tillfället rådde i landet.⁹⁷

4.5.2 Bertil Wennergrens reservation

Kommitténs ordförande, lagmannen Bertil Wennergren, reserverade sig mot betänkandet. En kommittéledamot och tre sakkunniga anslöt sig till hans reservation. Wennergren ansåg att överskottsinformation borde få användas på ett mycket friare sätt än det av kommitténs majoritet föreslagna.⁹⁸

Wennergren höll med om att det var viktigt att göra allt för att minimera de eventuella skadliga biverkningar som tvångsmedelsanvändning kunde ge den enskilde. Den enskildes privatliv och personlighetsfär måste skyddas. Däremot ville Wennergren inte skydda den enskilde mot att ställas till ansvar för ett brott som han eller hon hade begått. Någon sådan brottsintegritet var han inte beredd att garantera de enskilda medborgarna på bekostnad av brottsoffren. Kommitténs majoritet menade att grundlagens grundläggande intresseavvägningar inte kunde bortfalla eller förändras, bara av det skälet att man vid en tvångsmedelsanvändning råkade få fram överskottsinformation om ett brott. Wennergren instämde i att grundlagsstadgandet om exempelvis den enskildes skydd mot upptagning av telefonsamtal syftade till att stärka skyddet för den enskildes integritet. Wennergren ansåg emellertid inte att man därav kunde dra någon slutsats om huruvida överskottsinformation skulle få användas eller inte. Att inte avslöjas som brottsling brukade enligt Wennergren inte räknas till skyddsvärda integritetsintressen. Däremot räknas integriteten som skyddsvärd ända fram till dess så starka misstankar riktas mot den enskilde att han eller hon skäligen kan misstänkas för att ha begått ett brott.⁹⁹

Kommitténs majoritet menade också att om det var förbjudet att använda telefonavlyssning för att utreda ett visst brott, så var det en fråga både logisk

---

⁹⁷ SOU 1984:54 s. 183-184.

⁹⁸ SOU 1984:54 s. 266, 274, 281, 295, 297-298.

⁹⁹ SOU 1984:54 s. 266-267.

och principiell synpunkt riktig och nödvändig slutsats att det också borde vara förbjudet att använda vid telefonavlyssning erhållen överskottsinformation om sådant brott. Wennergren vände sig mot denna formulering. Han menade att kommitténs majoritet när den talade om logik måste ha resonerat på följande sätt. Hemlig telefonavlyssning får inte användas för att få fram uppgifter av betydelse för utredningen av (exempelvis) ett bedrägeribrott. Dessa uppgifter har framkommit genom hemlig telefonavlyssning. Alltså får de inte användas vid utredningen av bedrägeribrottet. Wennergren påpekade emellertid att premissen endast angav vad hemlig telefonavlyssning inte avsiktligt fick användas till. Den tillät därför inte att några slutsatser drogs beträffande användningen av det som helt oavsiktligt framkommit vid hemlig telefonavlyssning. Den slutledning som gjorts av kommitténs majoritet var därför inte logiskt giltig.¹⁰⁰

Wennergren ansåg dessutom att slutsatsen inte heller från principiell synpunkt var riktig och nödvändig. Han hade visserligen viss förståelse för värderingen att det skulle kännas stötande om uppgifter om ett bedrägeribrott som framkommit vid en telefonavlyssning skulle få användas trots att polisen inte fick tillgripa telefonavlyssning för att utreda sådana brott. Han kunde däremot inte förstå vilka sakliga skäl som låg till grund för ett sådant värdeomdöme. Wennergren frågade sig varför det skulle vara stötande att en brottsling avslöjas. Kunde det verkligen vara meningen att den enskilde skulle åtnjuta integritet i form av skydd mot användning av brottsuppgifter som framkommit vid användning av tvångsmedel som inte fått användas för utredning av brottet i fråga, men inte mot uppgifter om samma brott som framkommit av en tillfällighet i ett annat sammanhang? Av dessa frågor drog Wennergren slutsatsen att det verkliga skälet till att överskottsinformation från hemlig telefonavlyssning inte skulle få användas var något annat än skyddet för enskilda individers integritet. Han menade att det verkliga skälet var detsamma som det som låg bakom tillämpningsföreskrifterna till 1940 års tvångsmedelslag, nämligen att man ville förebygga att tvångsmedel användes för andra ändamål än de i lagen angivna. Detta skäl kunde kanske vara berättigat vid tiden för andra världskriget, men borde enligt Wennergren inte ligga till grund för lagstiftning i vår tid. Han betonade att lösningen var alltför urskillningslös och primitiv. För att komma till rätta med missbruksrisken borde man i våra dagar välja andra lösningar. Lösningen var enligt Wennergren att förbehålla beslut om hemlig telefonavlyssning för domstol, att uppställa noggranna förutsättningar för sådana beslut och att förbjuda användning längre än vad som behövdes för att uppnå ändamålet. Detta skulle ge så betryggande garantier mot missbruk, att missriktade förbud mot användning av överskottsinformation inte skulle behövas.¹⁰¹

---

¹⁰⁰ SOU 1984:54 s. 267.

¹⁰¹ SOU 1984:54 s. 267-268.

Wennergren hänvisade även till en rättsvetenskaplig utredning, *Straffprocessuelle tvangsindgreb*, av den danske professorn Hans Gammeltoft-Hansen.¹⁰² Gammeltoft-Hansen ingick vid tillfället i en kommitté som utredde vissa frågor angående den danska strafferetsplejeloven. Gammeltoft-Hansens synpunkter låg i allt väsentligt till grund för de lagförändringar som sedermera skedde i Danmark rörande bl.a. användning av överskottsinformation.¹⁰³

4.6 Proposition 1988/89:124

Regeringens proposition 1988/89:124 om vissa tvångsmedelsfrågor grundade sig bl.a. på narkotikakommissionens och tvångsmedelskommitténs utredningar. Propositionen föreslog inte några genomgripande förändringar på tvångsmedelsområdet. Någon lagreglering av användningen av överskottsinformation föreslogs inte. Departementschefen riktade stark kritik mot tvångsmedelskommitténs lagförslag och ansåg inte att någon begränsning av rätten att utnyttja överskottsinformation skulle införas. Tvångsmedelskommitténs förslag skulle enligt departementschefen kunna få negativa följder för möjligheterna att komma till rätta med allvarlig brottslighet i vissa fall. Dessutom skulle polisen troligen frestas att kringgå lagstiftningen, för att uppnå ett resultat som var förenligt med sunt förnuft och med det allmänna rättsmedvetandet. Departementschefen ville också peka på att kommitténs förslag rimligen måste följas upp med en begränsning av rätten att använda överskottsinformation som bevis i rättegång. Detta skulle radikalt bryta mot principen om fri bevisprövning, en princip som enligt departementschefen inte bara var djupt rotad i Sverige utan också enligt allmän uppfattning garanterade de bästa materiella resultaten. Departementschefen betonade svårigheterna med att överhuvudtaget göra någon närmare reglering av frågan om överskottsinformation. Vilken avgränsning man än valde skulle man nämligen stöta på fall där en reglering gav otillfredsställande resultat. Departementschefen menade att det egentligen bara fanns ett bärande skäl för att begränsa utnyttjandet av överskottsinformation. Detta var om man misstrodde de tillståndsgivande och verkställande organen i så hög grad att man misstänkte att de på falska grunder gjorde gällande att en person var misstänkt för ett grovt brott, för att på det sättet få till stånd telefonavlyssning för att avslöja ett lindrigare brott. Detta var emellertid enligt departementschefen en absurd tanke, utan förankring i den svenska verkligheten.¹⁰⁴

---

¹⁰² Gammeltoft-Hansens ståndpunkt behandlas i kap. 7.1 nedan.

¹⁰³ SOU 1984:54 s. 268-269; Ds 2003:13 s. 79.

¹⁰⁴ Prop. 1988/89:124 s. 1, 30-32.

4.7 Polisrättsutredningens slutbetänkande (SOU 1995:47)

Polisrättsutredningens uppdrag var att utvärdera den rättsliga regleringen av polisens befogenheter och att se över rättegångsbalkens regler om beslag, husrannsakan, kroppsvisitation och kroppsbesiktning. Utredningen ansåg inte att det fanns skäl att införa något förbud mot användning av överskottsinformation. Någon lagstiftning angående användningen av överskottsinformation föreslogs inte. Polisrättsutredningen anförde bl.a. att ett förbud mot att använda överskottsinformation möjligen skulle kunna försvaras som ett sätt att förebygga missbruk av tvångsmedelsreglerna. Enligt utredningen var det var emellertid tveksamt om ett sådant förbud verkligen skulle vara en effektiv metod för att förhindra missbruk. Utredningen ansåg inte heller att en inskränkning i polisens rätt att använda överskottsinformation kunde motiveras av intresset av skydd för den personliga integriteten, eftersom det inte fanns samma skäl att skydda integritetskänsliga uppgifter mot oavsiktligt röjande som mot direkt efterforskning. Slutligen menade utredningen att det inte bara var orealistiskt att kräva att en polisman skulle bortse från överskottsinformation som han tagit del av, det var dessutom omöjligt att kontrollera om sådan information trots allt använts i utredningsarbetet.¹⁰⁵

4.8 Buggningsutredningen (SOU 1998:46)

Buggningsutredningen utredde ett antal frågor om kriminalpolisiära arbetsmetoder inom ramen för straffprocessuella tvångsmedel. Utredningen föreslog bl.a. att hemlig teknisk avlyssning, s.k. buggning, skulle tillåtas under vissa förutsättningar. Utredningen föreslog också ett utökat tillämpningsområde för tvångsmedlen hemlig teleavlyssning, hemlig teleövervakning och hemlig kameraövervakning. För att stärka den enskildes rättsskydd föreslog utredningen dessutom att ett offentligt ombud skulle utses, för att tillvarata den misstänktes intresse vid domstolsprövning av ärenden som rörde ovannämnda tvångsmedel. Utredningen diskuterade däremot inte någon reglering av användningen av överskottsinformation.¹⁰⁶

Flera remissinstanser påpekade att frågan om en lagreglering av användning av överskottsinformation var viktig och borde utredas närmare.¹⁰⁷ Den lagrådsremiss som regeringen överlämnade den 6 april 2000 baserades på buggningsutredningens förslag. I lagrådsremissen föreslogs införandet av en provisorisk lag om buggning. Propositionen innehöll även förslag om vissa utvidgningar av tvångsmedlen hemlig teleavlyssning, hemlig teleövervakning och hemlig kameraövervakning. Det föreslogs också att

---

¹⁰⁵ SOU 1995:47 s. 13, 196-197.

¹⁰⁶ SOU 1998:46 s. 13-23; Ds 2003:13 s. 129.

¹⁰⁷ Se exempelvis Remissyttrande till SOU 1998:46 av Juridiska fakultetsstyrelsen vid Lunds universitet.

vissa platser (t.ex. advokatkontor, tidningsredaktioner och kyrkor) inte skulle få buggas eller teleavlyssnas. Det skulle också bli förbjudet att bugga eller teleavlyssna personer som var skyddade mot vittnesplikt, exempelvis advokater och präster. Dessutom föreslogs att det skulle införas ett system med offentliga ombud. När det gällde användning av överskottsinformation anförde regeringen att den inte gjorde någon annan bedömning än den som redovisats i proposition 1988/89:124.¹⁰⁸

I sitt yttrande av den 9 maj 2000 ansåg lagrådet att hemlig avlyssning borde kunna godtas som nytt tvångsmedel, om behovet var reellt och starkt. En sådan lagändring förutsatte emellertid att tvångsmedelsanvändningen var förenad med tillräckliga rättsskyddsgarantier. Lagrådet ansåg att remissförslaget innehöll flera svagheter, bl.a. beträffande systemet med offentliga ombud. Den största bristen var emellertid enligt lagrådet avsaknaden av en reglering av användningen av överskottsinformation. Lagrådet menade att effektivitetsskäl visserligen kunde tala för att de brottsutredande myndigheterna fritt skulle få använda överskottsinformation. Rättssäkerhetsskäl talade emellertid i en annan riktning. Lagrådet var inte heller säkert på att förslaget var förenligt med artikel 8 i Europakonventionen. I det fortsatta lagstiftningsarbetet var det därför viktigt att rättssäkerhetsgarantierna på något sätt förstärktes. Enligt lagrådet var det en förutsättning för att lagstiftning om buggning skulle kunna godtas att frågan om användning av överskottsinformation löstes. Regeringen har ännu inte lagt fram något lagförslag om buggning.¹⁰⁹

4.9 11 september-utredningen (SOU 2003:32)

I mars 2003 presenterades betänkandet ”Vår beredskap efter den 11 september” (SOU 2003:32). 11 september-utredningens uppdrag var att kartlägga och analysera myndigheternas och de övriga offentliga organens samlade beredskap och förmåga att förhindra, bekämpa och i övrigt hantera omfattande terroristattentat och andra liknande extraordinära händelser i Sverige. Utredningen föreslog bl.a. att Säkerhetspolisen borde skiljas från Rikspolisstyrelsen och att den borde ombildas till en icke-polisiär civil säkerhetstjänst direkt under regeringen. Detta skulle enligt utredningen vara till stor fördel för den svenska säkerhetstjänstens effektivitet, eftersom en övergång till en icke-polisiär säkerhetstjänst skulle innebära att säkerhetstjänsten frikopplas från sin principiella skyldighet att rapportera och ingripa mot brott. Denna skyldighet är enligt polislagen grundläggande för all polisverksamhet. På säkerhetstjänstens område måste man enligt utredningen acceptera att vissa mindre allvarliga brott ibland lämnas obeivrade, om detta är nödvändigt för att inte värdefull underrättelseverksamhet skall försvåras eller avbrytas. Utredningen ansåg också att det skulle bli lättare för regeringen att effektivisera samordningen

---

¹⁰⁸ Ds 2003:13 s. 108, 129-130.

¹⁰⁹ Ds 2003:13 s. 108, 130.

av de civila och militära säkerhetstjänsternas verksamheter, om den civila säkerhetstjänsten direkt underställdes regeringen. Slutligen menade utredningen att problemen med överskottsinformation skulle minska högst väsentligt om den civila säkerhetstjänsten frikopplades från polisen och från rapporteringsplikten.¹¹⁰

Under förutsättning att förslaget om en icke-polisiär civil säkerhetstjänst godtogs föreslog 11 september-utredningen också att det skulle göras en översyn med sikte på att hemlig teleavlyssning, hemlig teleövervakning och hemlig kameraövervakning för inhämtande av underrättelser skulle kunna ske i preventivt syfte. Säkerhetspolisen har enligt utredningen som sin viktigaste uppgift att förebygga terroristbrott och brott mot rikets säkerhet. Det viktigaste borde då vara att kunna få förhandsinformation om och om möjligt avvärja sådana brott, inte att inleda en förundersökning för att till varje pris lagföra de misstänkta. De betänkligheter som tidigare, bl.a. med tanke på risken för överskottsinformation, framförts mot en utvidgning av användningen av ovannämnda tvångsmedel, skulle enligt utredningen inte ha samma styrka om det vore fråga om en icke-polisiär organisation utan rapporterings- och ingripandeplikt och utan verkställighetsbefogenheter. Utredningen föreslog också att det i polislagen skulle införas regler om provokation, infiltration samt användning av kroppsmikrofoner och pejling. Dessa metoder skulle kunna användas redan på ett spaningsstadium. En förutsättning för en sådan användning skulle emellertid vara att det var uppenbart att den skada eller det men som åtgärden medförde inte stod i missförhållande till syftet med åtgärden. Utredningen ansåg inte att de nya reglerna om användning av kroppsmikrofoner och pejling påkallade särskilda regler om behandlingen av överskottsinformation. Det anfördes att när en kroppsmikrofon används vid ett samtal som en polisman deltar i erhåller polismannen ingen information som han inte skulle ha erhållit utan kroppsmikrofonen. Kroppsmikrofonen är därmed endast ett medel för att dokumentera informationen. Den information som polisen kunde tillgodogöra sig genom dessa metoder skiljde sig enligt utredningen alltså inte principiellt sett från information som erhållits genom mera reguljära metoder.¹¹¹

4.10 Ds 2003:13 (Överskottsinformation)

Den 10 april 2002 gav Regeringskansliet hovrättslagmannen Sigvard Helin (som för övrigt varit sekreterare i Tvångsmedelskommittén) i uppdrag att utarbeta ett förslag till en reglering av användningen av den överskottsinformation som brottsutredande myndigheter får i samband med användning av hemliga tvångsmedel. I mars 2003 överlämnades departementspromemorian ”Överskottsinformation” (Ds 2003:13).¹¹²

---

¹¹⁰ SOU 2003:32 s. 11, 260-261.

¹¹¹ SOU 2003:32 s. 19, 270, 281.

¹¹² Ds 2003:13 s. 3, 109.

De tvångsmedel som omfattades av promemorians förslag var hemlig teleavlyssning, hemlig teleövervakning och hemlig kameraövervakning. I promemorian föreslogs bl.a. att överskottsinformation som rörde begångna eller pågående brott skulle få användas för att utreda brotten.

Överskottsinformation om brott som var på väg att begås skulle få användas för att förhindra brottet. Det föreslogs också att överskottsinformation skulle få användas som bevis i rättegång, under förutsättning att fängelse i ett år eller däröver var föreskrivet för brottet¹¹³ och det kunde antas att brottet inte endast skulle föranleda böter. Helin ville på detta sätt förhindra att exempelvis en bandupptagning från hemlig teleavlyssning användes som bevis i rättegång som gällde ett brott av mindre allvarlig art, t.ex. ett rent bötesbrott. Vidare föreslogs att överskottsinformation av sådant slag som avsågs i 36 kap. 5 § RB (bl.a. uppgifter som lämnats i förtroende till en präst, en försvarare eller en läkare) skulle få användas som bevis endast om det var tillåtet att efterforska uppgifterna vid vittnesförhör. Det föreslogs också att en begränsningsregel beträffande de brottsutredande myndigheternas skyldighet att inleda förundersökning skulle införas.¹¹⁴

---

¹¹³ Observera att det här alltså inte endast rörde sig om brott för vilket inte var föreskrivet lindrigare straff än fängelse i ett år.

¹¹⁴ Ds 2003:13 s. 11-12.

5 Reglering av användning av överskottsinformation i andra länder

5.1 Inledning

När utformningen av en rättslig reglering skall diskuteras är det ofta nyttigt att anlägga ett komparativt perspektiv. Samma fråga har sannolikt aktualiserats även i andra länder och det kan vara intressant att se hur dessa har löst problemet. Särskilt intressant kan det vara att studera hur regleringen ser ut i länder med rättssystem som är mycket lika det svenska. Detta kapitel kommer att översiktligt behandla hur användningen av överskottsinformation har reglerats i ett antal länder, inklusive tre av våra nordiska grannländer.

5.2 Danmark

Dansk lag ger polisen rätt att avlyssna telefonsamtal och annan telekommunikation. Lagen innehåller också bestämmelser om s.k. ”tilfældighetsfund”. Tilfældighetsfund är enligt dansk rätt information om andra lagöverträdelse än den som föranledde användningen av tvångsmedel. Av 71 kap. 789 § 1 st. loven om rettens pleje framgår det att dansk polis får använda tilfældighetsfund för att utreda brott. Enligt andra stycket i samma paragraf får tilfældighetsfund dock inte användas som bevis i rätten, om det inte rör sig om ett brott för vilket tvångsmedel skulle få användas. Tredje stycket innehåller undantag från andra stycket. Rätten kan enligt tredje stycket besluta att tilfældighetsfund får användas som bevis i rättegång, under förutsättning att ”andre efterforskningsskridt ikke vil være egnede til at sikre bevis i sagen”, det rör sig om ett brott där fängelse i ett år och sex månader ingår i straffsatsen, samt att ”retten i øvrigt finder det ubetænkeligt”. Ett exempel som i förarbetena ges på när det är ”ubetænkeligt” att använda överskottsinformation i rättegång är att polisen utöver överskottsinformationen också finner bevis för att den misstänkte begått det brott som ursprungligen föranledde tvångsmedelsanvändningen. Tvångsmedelsanvändningen anses därmed vara berättigad. Huruvida den ursprungliga brottsmisstanken bekräftas eller inte kan tydligen ha stor betydelse för om överskottsinformation får användas som bevis i rättegång.¹¹⁵

---

¹¹⁵ Ds 2003:13 s. 131-134.

5.3 Norge

Norsk polis får som huvudregel utnyttja överskottsinformation som framkommer under en brottsutredning. När det gäller överskottsinformation från hemlig telefonavlyssning finns det bestämmelser i 216 g. § och 216 i. § i straffeprocessloven. Överskottsinformation från hemlig telefonavlyssning får användas av polisen för att utreda brott. Sådan överskottsinformation får även användas som bevis i rättegång, under förutsättning att hemlig telefonavlyssning hade fått användas för att utreda det aktuella brottet. Överskottsinformationen får även användas för att förhindra brott som kan medföra fängelsestraff. Överskottsinformation från samtal med advokat, läkare eller präst får inte användas som bevis i rättegång. Sådan information skall förstöras, såvida inte advokaten, läkaren eller prästen själv misstänks för en brottslig handling som ger polisen rätt att använda hemlig telefonavlyssning.¹¹⁶

5.4 Finland

I Finland har polisen bl.a. möjlighet att använda sig av teleavlyssning. Finsk lag innehåller emellertid inga bestämmelser om användning av överskottsinformation vid förundersökning eller som bevis i rättegång. Detta beror inte på något förbiseende, utan är ett medvetet val av lagstiftaren. Då det inte finns något uttryckligt förbud mot användandet av överskottsinformation, anses detta vara i princip fritt. Finska domstolar kan dock besluta om förbud mot användning av överskottsinformation som bevis vid varje enskild rättegång. De har då att göra en avvägning mellan de intressen eller värden som skall skyddas och vikten av att komma fram till den materiella sanningen. Den enskilda domstolen måste också väga in bevisens betydelse och kravet på en rättvis rättegång.¹¹⁷

5.5 Tyskland

Hemliga tvångsmedel får användas av tysk polis för att utreda vissa särskilt angivna brott. Överskottsinformation från tvångsmedelsanvändning får användas som grund för fortsatt polisutredning. Huvudregeln i tysk rätt är att polisen är skyldig att använda information om nya brott som framkommer vid olika utredningsåtgärder. Överskottsinformation får även användas för att förhindra brott. Det finns emellertid bestämmelser på delstatsnivå som inskränker möjligheten att använda överskottsinformation i brottsförebyggande syfte. Överskottsinformation får användas som bevis i rättegång endast om det hade varit tillåtet att använda det aktuella tvångsmedlet för att utreda brottet.¹¹⁸

---

¹¹⁶ Ds 2003:13 s. 138-142.

¹¹⁷ Ds 2003:13 s. 135-137.

¹¹⁸ Ds 2003:13 s. 151.

5.6 Storbritannien

Brittisk polis har en mängd hemliga tvångsmedel till sitt förfogande. Förutom hemlig teleavlyssning kan polisen även använda sig av bl.a. buggning, kroppsmikrofoner och infiltration. Material som polisen åtkommit genom lagenligt bruk av tvångsmedel får användas i brottsutredande syfte. När det gäller användning av överskottsinformation från hemlig teleavlyssning i rättegång har Storbritannien regler som avviker från de tidigare undersökta ländernas. I en domstolsförhandling föreligger det nämligen hinder mot att överhuvudtaget offentliggöra något som antyder att tvångsmedel har använts. Det är således vare sig för åklagaren eller försvararen tillåtet att åberopa överskottsinformation som bevis. Det finns dock ett flertal undantag från denna regel, bl.a. i brottmål som gäller allvarlig brottslighet.¹¹⁹

5.7 Nya Zeeland

I Nya Zeeland är det i princip förbjudet för en ej deltagande person att avlyssna muntliga samtal med tekniska hjälpmedel. Detta förbud innefattar såväl telefonavlyssning som buggning. Polisen kan emellertid ändå få tillstånd till telefonavlyssning i tre olika fall. Det måste då röra sig om allvarlig våldsbrottslighet, allvarlig organiserad brottslighet eller allvarlig narkotikabrottslighet. För var och en av dessa kategorier finns det ett särskilt tillstånd. Överskottsinformation får användas som bevis i rättegång, om informationen rör ett brott inom samma kategori som det brott för vilket telefonavlyssningen ursprungligen tillåtits. Om överskottsinformationen rör ett brott inom någon av de två andra kategorierna, får den användas som bevis i rättegång endast om tillstånd till telefonavlyssning även kunde ha beviljats inom denna kategori, på grundval av den information som polisen hade när det ursprungliga tillståndet gavs. Denna bestämmelse har emellertid visat sig mycket svår att tillämpa i praktiken. Det finns därför ett förslag om att överskottsinformation angående brott som faller inom någon av de tre kategorierna i framtiden skall få användas som bevis i rättegång utan ytterligare krav. Överskottsinformation angående brott som faller utanför de tre kategorierna får inte användas som bevis i rättegång. All överskottsinformation får användas för att utreda brott, samt för att söka tillstånd till annan tvångsmedelsanvändning.¹²⁰

5.8 Spanien

Spansk lag innehåller inga bestämmelser om överskottsinformation. Enligt praxis får emellertid överskottsinformation från hemlig telefonavlyssning

---

¹¹⁹ Ds 2003:13 s. 26, 149-150.

¹²⁰ Ds 2003:13 s. 146-147.

användas i brottsutredande och brottsförebyggande syfte, under förutsättning att informationen rör ett brott som har samband med det brott som föranlett telefonavlyssningen. Om brotten inte har något samband får överskottsinformation användas i en ny brottsutredning endast om det aktuella brottet är så allvarligt att det kan anses proportionerligt att använda den. I båda fallen krävs det dock i princip att rätten eller en åklagare har prövat och godkänt användningen. Överskottsinformation som får användas i en brottsutredning får också användas som bevis i rättegång.¹²¹

---

¹²¹ Ds 2003:13 s. 148.

6 Bör användningen av överskottsinformation lagregleras?

Trots att många förslag till en reglering av användningen av överskottsinformation presenterats har ännu ingen lagregel antagits. Detta beror förmodligen till viss del på att en lagreglering är förenad med vissa praktiska svårigheter. I proposition 1988/89:124 anförde t.ex. departementschefen att det var svårt att överhuvudtaget göra någon närmare reglering av frågan om överskottsinformation. Vilken avgränsning som än valdes skulle man enligt henne ändå stöta på fall där en reglering skulle ge otillfredsställande resultat. Departementschefen ansåg också att de brottsutredande organen hanterade överskottsinformation på ett i allt väsentligt lämpligt sätt. Att en fråga är svår att lösa rent praktiskt är emellertid rent principiellt inte ett hållbart argument för att helt ignorera den. En annan orsak till motståndet mot en lagreglering är att en sådan skulle kunna inskränka den svenska principen om fri bevisprövning. Mot denna invändning kan inledningsvis anföras att den fria bevisprövningens princip till viss del redan är inskränkt.¹²² Sverige måste rätta sig efter de bestämmelser som följer av vårt inträde i EU och vårt ratificerande (och inkorporerande) av Europakonventionen. Därefter måste påpekas att en lagreglering av användningen av överskottsinformation ingalunda behöver innebära en inskränkning av densamma. Om riksdagen finner det lämpligt kan man mycket väl tänka sig en lagregel som innebär att all överskottsinformation får användas fritt, både av polisen och i rättegång.

Oavsett innehåll skulle en lagreglering medföra stora fördelar, inte minst ur rättssäkerhetssynpunkt. Överskottsinformation utnyttjas idag av de brottsutredande myndigheterna. Omfattningen är dock okänd och praxis varierar sannolikt mellan olika myndigheter och mellan olika delar av landet. Konsekvenserna av användningen är därmed mycket svåra att förutse. Det nuvarande systemet innehåller dessutom ganska små möjligheter att kontrollera hur överskottsinformation från hemlig teleavlyssning verkligen används.¹²³ Detta är olyckligt. En lagreglering skulle göra det lättare för medborgarna att förutse konsekvenserna av hemlig teleavlyssning. Ett annat viktigt argument för att lagreglera användningen av överskottsinformation är att den nuvarande ordningen (ett användande utan lagstöd) förmodligen strider mot artikel 8 i Europakonventionen.¹²⁴ Lagrådet har också uttalat att så kan vara fallet. Europakonventionen är som bekant en del av svensk lag. Lagar eller andra föreskrifter får enligt 2 kap. 23 § RF inte meddelas i strid med Sveriges åtaganden på grund av konventionen. Om det

---

¹²² Se t.ex. kap. 3.3 ovan.

¹²³ Ds 2003:13 s. 55-56.

¹²⁴ Se kap. 3.5 ovan.

som nu finns en risk att Sverige kränker konventionen bör riksdagen göra vad den kan för att eliminera risken. Det finns alltså ett stort behov av en lagreglering av frågan om användning av överskottsinformation. Hur en sådan reglering bör utformas skall diskuteras i nästa kapitel.

7 Hur bör en lagreglering av frågan om användning av överskottsinformation se ut?

7.1 Argument för och emot en inskränkning av rätten att använda överskottsinformation

Frågan om inskränkning av rätten att använda överskottsinformation kan något förenklat sägas vara en kamp mellan det statliga utredningsintresset av en materiellt riktig dom och olika skyddsintressen, t.ex. skyddet för medborgarnas personliga integritet.¹²⁵ Integritetsintressets betydelse har berörts av Bertil Wennergren i dennes reservation till SOU 1984:54.¹²⁶ Integritetsintresset och vikten av en materiellt riktig dom analyseras också av professor Hans Gammeltoft-Hansen i dennes arbete *Straffeprocessuelle tvangsindgreb*. Gammeltoft-Hansens¹²⁷ uppfattning i frågan låg i allt väsentligt till grund för Danmarks nuvarande lagreglering på området. G-H:s analys accepterades även av den nya svenska utredningen Ds 2003:13.¹²⁸ Det är därför av vikt att här redogöra för huvuddragen i G-H:s analys.

G-H:s utgångspunkt är att en av rättens huvuduppgifter i straffprocessen består i att nå fram till ett materiellt riktigt resultat. Polisen skall i sin utredningsverksamhet tillse att bästa möjliga underlag för ett sådant resultat skapas. G-H menar att denna utgångspunkt skapar en presumtion för att alla tillgängliga uppgifter av betydelse skall få tas i anspråk för att nå detta resultat. Det har visserligen ibland ansetts berättigat att inskränka den materiella sanningens princip (ett exempel är inskränkningen i vittnesplikten i 36 kap. 5 § RB). Rättsskipningens och den fria bevisprövningens överordnade ändamål talar enligt G-H ändå med stor styrka för en obegränsad användning av överskottsinformation. Enligt G-H skulle emellertid möjligtvis två skäl kunna anföras för att denna obestriddliga riktiga princip bör modifieras. Dessa skäl är prevention och ”genoprettelse”.¹²⁹ Preventionshänsynen bygger på tanken att polisen kan tänkas missbruka tvångsmedel för att få fram överskottsinformation. Det är t.ex. tänkbart att polisen medvetet överdimensionerar misstanken mot en person för att få till stånd hemlig teleavlyssning och därmed klara upp fler brott. Ett sätt att förebygga sådant missbruk är enligt G-H att helt förbjuda användningen av överskottsinformation. G-H menar dock att det i ett land

¹²⁵ Se t.ex. Lundqvist s. 23 och Ds 2003:13 s. 68.

¹²⁶ Se kap. 4.5.2 ovan.

¹²⁷ Hädanefter benämnd ”G-H”.

¹²⁸ Ds 2003:13 s. 79.

¹²⁹ Genoprettelse översätts närmast med ”status quo” eller möjligtvis ”återupprättande”.

som Danmark¹³⁰ finns betydligt mindre risk för missbruk än i exempelvis USA. G-H menar vidare att så många förutsättningar måste vara uppfyllda för att hemlig teleavlyssning skall kunna komma i fråga, att det i praktiken är svårt att kringgå reglerna. Därtill kommer att tillstånd till hemlig teleavlyssning måste ges av domstol. I praktiken är den konkreta risken för missbruk därför liten. Med genoprettelsehänsynen avses angelägenheten av att tillståndet innan överskottsinformation erhålls återupprättas så långt det är möjligt. Enligt detta synsätt bör den person som överskottsinformation avser om möjligt ställas i samma situation som om informationen aldrig framkommit, eftersom det endast av en tillfällighet framkommit uppgifter som inte själva hade kunnat ligga till grund för hemlig teleavlyssning. Genoprettelsehänsynen talar för ett totalt förbud mot användning av överskottsinformation. G-H frågar sig sedan hur rimlig genoprettelsehänsynen egentligen är. Många brott klaras enligt G-H upp av rena tillfälligheter. Om man bortser från den tidigare nämnda preventionshänsynen kan det vara svårt att se varför överskottsinformation inte skall få användas enbart för att den erhållits i samband med ett tvångsingrepp. När det i andra situationer framkommer uppgifter om brott p.g.a. rena tillfälligheter skulle knappast någon hävda att uppgifterna inte borde få användas. Enligt G-H kan ett visst samband mellan omständigheten att lagen avskurit teleavlyssning som ett medel att utreda vissa brott och genoprettelsehänsynen urskiljas. När t.ex. teleavlyssning inte får användas för att utreda ett stöldbrott kan det med viss rätt hävdas att denna inskränkning i polisens utredningsbefogenheter inte införts för att skydda tjuven mot lagföring. Inskränkningen har istället skett för att skydda en obestämd krets av medborgare mot obehaget av att bli avlyssnade. När överskottsinformation väl erhållits spelar sådana hänsyn inte längre någon roll. Avlyssningen har genomförts med stöd av lag och skadan är redan skedd. Genom att förbjuda användningen av överskottsinformation återupprättas inget i förhållande till alla de icke misstänkta medborgare som varit berörda av avlyssningen och vilkas intressen varit avgörande för att inskränka möjligheten till teleavlyssning. Men analysen av denna fråga kan enligt G-H inte avslutas här. Inskränkningen av polisens möjligheter att företa teleavlyssning vid mindre grov brottslighet har också införts för att skydda den misstänkte själv. Detta är enligt G-H en del av proportionalitetsprincipen. Det skall finnas proportion mellan medel och mål. Kriminaliteten måste vara av sådan betydelse och grovhet att ingreppets intensitet legitimeras. När denna förutsättning väl är uppfylld säger emellertid proportionalitetsprincipen inget om att ingreppets resultat skall begränsas på något särskilt sätt. De anförda synpunkterna leder enligt G-H fram till slutsatsen att genoprettelsehänsynen inte kan upprätthållas som grund för att begränsa användningen av överskottsinformation. Den materiella sanningens princip måste således anses vara det avgörande elementet i värderingen. De särskilda grunder som måste vara för handen för att denna princip skall frångås representeras i vart fall inte av

---

¹³⁰ Danmark borde i detta fall kunna bytas ut mot Sverige.

genoprettelsehänsynen och endast i mycket liten utsträckning av preventionshänsynen.¹³¹

Wennergrens och G-H:s ståndpunkter har inte utsatts för särskilt mycket kritik.¹³² Ulf Lundqvist har emellertid beträffande skyddsintressen uttalat att uppfattningen att skyddsintressen endast kränks vid avlyssningstillfället och att inga nya kränkningar kan uppkomma längre fram i förfarandet är principiellt felaktig.¹³³ Beträffande preventionshänsynen har tidigare utredningar¹³⁴ anfört att blotta risken för att polisen skulle kunna missbruka hemlig teleavlyssning är tillräcklig för att möjligheten att använda överskottsinformation skall begränsas. Beträffande denna synpunkt har Lundqvist uttalat att de svenska förhållandena är väsentligen annorlunda än t.ex. de amerikanska. Lundqvist framhåller att korruption inte är ett stort problem för svenskt vidkommande och att behovet av ett förbud mot användning av överskottsinformation därför är litet.¹³⁵ Slutligen har som ett argument mot en inskränkning av användningen av överskottsinformation ibland framförts att en sådan skulle innebära en inskränkning i den fria bevisprövningens princip. Detta skulle i sin tur leda till en formalistisk rättegång där sakfrågorna riskerade att överskuggas av argumentationer rörande bevisens tillåtlighet.¹³⁶ Mot detta argument kan invändas att den fria bevisprövningens princip till viss del redan inskränkts. I detta sammanhang tål det dessutom att påpekas att både norsk och dansk rätt innehåller begränsningar av möjligheten att använda överskottsinformation som bevis i rättegång. I våra nordiska grannländer anses således en sådan ordning vara fullt möjlig att förena med den fria bevisprövningens princip.

7.2 Författarens uppfattning

Här skall återigen skiljas på användning av överskottsinformation i utredningssyfte och användning av sådan information i rättegång. Beträffande den förra frågan kan det inledningsvis påpekas att det förefaller mycket orealistiskt att anta att polisen skulle kunna bortse från information om brott som kommit till dess kännedom. Om överskottsinformationen rör ett annat känt brott och de poliser som erhåller informationen utreder också detta brott är det dessutom en psykologisk omöjlighet.¹³⁷ Även om informationen erhålls av andra poliser, eller om den rör ett dittills okänt brott, är det knappast realistiskt att anta att informationen inte vidarebefordras och sedan används i utredningssyfte. Ett sådant förfarande skulle dessutom vara i det närmaste omöjligt att uppdaga. Att utreda och beivra brott tillhör vidare polisens huvuduppgifter. Det skulle för

---

¹³¹ Gammeltoft-Hansen s. 216-227.

¹³² Ds 2003:13 s. 79.

¹³³ Lundqvist s. 286.

¹³⁴ T.ex. SOU 1975:95 och SOU 1984:54.

¹³⁵ Lundqvist s. 286.

¹³⁶ Se t.ex. Prop. 1988/89:124 s. 31.

¹³⁷ Gammeltoft-Hansen s. 231.

allmänheten te sig mycket märkligt, ja förmodligen stötande, om polisen var förhindrad att utreda brott som kommit till dess kännedom. Detta skulle med stor sannolikhet påverka allmänhetens förtroende för polisen. En situation där en polis får använda information om brott om han i smyg avlyssnar ett samtal på en krog, men inte om han avlyssnar ett samtal under en i laga ordning beslutad teleavlyssning ter sig också relativt märklig. Att inte avslöjas som brottsling hör inte till de integritetsintressen som samhället skall skydda. En sådan brottsintegritet bör absolut inte skapas.

Överskottsinformation får enligt lagen användas av polisen för att utreda brott i Danmark, Norge, Tyskland, Storbritannien och Nya Zeeland. Enligt etablerad praxis får också finsk polis använda överskottsinformation på detta sätt. En dylik användning av överskottsinformation torde i ett europeiskt perspektiv framstå som relativt okontroversiell. När en sådan ordning dessutom accepteras i tre av våra nordiska grannländer har jag svårt att se varför den inte skulle kunna införas även här.

När det gäller frågan om användning av överskottsinformation som bevis i rättegång anser jag det statliga utredningsintresset av en materiellt riktig dom vara mycket starkt. Detta gäller inte minst ur ett medborgerligt perspektiv. Det ligger i allmänhetens intresse att så många brott som möjligt klaras upp och att förövarna lagförs. Även om utredningsintresset ibland måste ge vika¹³⁸ och den fria bevisprövningens princip inte längre är absolut talar enligt min mening starka skäl för att överskottsinformation från en lagenligt beslutad teleavlyssning skall få användas som bevis i rättegång. Detta gäller åtminstone när överskottsinformationen avser brott begånget av den person som avlyssningen avser. Att ett sådant brott skall förbli outrett enbart på grund av att informationen om det kommit till polisens kännedom vid teleavlyssning gällande ett annat brott ter sig i mina ögon helt oacceptabelt. Det är av största vikt att någon sådan brottsintegritet inte skapas. När överskottsinformationen gäller mycket lindriga brott utgår jag i likhet med departementschefen i proposition 1988/89:124 från att polisens begränsade resurser kommer att medföra en prioritering, där möjligheten och behovet av att utnyttja informationen för att utreda sådana brott är liten. Något praktiskt behov av en begränsningsregel mot användningen av överskottsinformation om lindriga brott i rättegång synes i dagsläget därför inte föreligga. När det gäller preventionshänsynen anser jag i likhet med Bertil Wennergren att dessa inte bör leda till en inskränkning av möjligheten att använda överskottsinformation. Den eventuella risk för missbruk som kan föreligga motverkas av de noggranna förutsättningar som uppställs för att hemlig teleavlyssning skall få komma ifråga. Domstolsprövningen utgör sedan en bra garanti för att tillstånd till teleavlyssning inte ges på alltför lättvindiga grunder. Om en polis ändå skulle försöka missbruka reglerna får detta leda till åtal för tjänstefel eller annan disciplinär åtgärd. I ett pressmeddelande från Justitiedepartementet av den 22 maj meddelades att regeringen föreslår att offentliga ombud skall införas i ärenden om hemlig teleavlyssning. Om denna lagändring kommer till stånd borde de offentliga

---

¹³⁸ Ett tidigare nämnt exempel på detta är reglerna i 36 kap. 5 § RB.

ombuden ges möjlighet att övervaka polisens agerande, så att teleavlyssning t.ex. inte pågår längre än nödvändigt. Slutligen bör påpekas att det faktum att överskottsinformation beträffande brott begånget av den person som avlyssningen avser fullt ut får användas i rättegång inte automatiskt betyder att den misstänkte kan fällas till ansvar för brott. Att informationen får användas som bevis i rättegång är en sak. En helt annan sak är vilket bevisvärde sådan information kommer att tillmätas. Det är tveksamt huruvida enbart överskottsinformation om ett brott, i avsaknad av teknisk bevisning eller vittnesuppgifter, kommer att leda till att någon lagförs. I en uppmärksammat rättegång i Malmö tingsrätt tillät rätten nyligen överskottsinformation från hemlig teleavlyssning som bevis för åtalspunkten grovt rån.¹³⁹ Bevisningen räckte emellertid inte för att styrka åtalet.

Det i förra stycket anförda gäller främst överskottsinformation angående brott begånget av den person som teleavlyssningen avser. Om informationen rör brott begånget av någon annan person ställs saken i ett något annorlunda läge. Det rör sig då om en person vars integritetsskydd inte varit föremål för domstolsprövning, även om teleavlyssningen i sig är lagenligt beslutad. Det kan förmodas att denna person hittills inte var misstänkt för ett brott av den grovheten att hemlig teleavlyssning av honom eller henne kunde komma ifråga. Jag anser därför att utredningsintresset här till viss del får stå tillbaka för intresset av skyddet för den enskilde individens integritet, även om detta medför att en viss brottsintegritet skapas. Polisen skall emellertid få använda överskottsinformationen för att utreda brottet. När det gäller grövre brottslighet får dock integritetsintresset återigen stå tillbaka till förmån för utredningsintresset. Gränsen för vad som skall betraktas som grövre brottslighet bör enligt min mening gå vid sådana brott som självständigt hade kunnat ligga till grund för ett tillstånd till hemlig teleavlyssning.

Jag anser således att en lagreglering av frågan om användning av överskottsinformation bör ha följande innebörd.¹⁴⁰ *Överskottsinformation från hemlig teleavlyssning som rör begångna eller pågående brott skall få användas för att utreda brotten. Överskottsinformation om att ett brott är på väg att begås skall få användas för att förhindra brottet. Överskottsinformation som rör brott begånget av den person som avlyssningsbeslutet avser får användas som bevis i rättegång. Överskottsinformation avseende brott begånget av annan person får användas som bevis i rättegång, under förutsättning att hemlig teleavlyssning hade fått användas för att utreda det aktuella brottet. Överskottsinformation av sådant slag som avses i 36 kap. 5 § RB får användas som bevis i rättegång endast om det är tillåtet att efterforska uppgifterna vid vittnesförhör.*

---

¹³⁹ Malmö tingsrätt, mål B 4404-02 s. 84.

¹⁴⁰ Observera att jag alltså inte lämnar något förslag på utformningen av den konkreta lagtexten.

Käll- och litteraturförteckning

Offentligt tryck

Propositioner

- Prop. 1975/76:202 med förslag till nya regler om telefonavlyssning vid förundersökning m.m.
- Prop. 1988/89:124 om vissa tvångsmedelsfrågor

Statens offentliga utredningar

- SOU 1948:7 Parlamentariska undersökningskommissionen angående flyktingärenden och säkerhetstjänst III. Betänkande angående säkerhetstjänstens verksamhet
- SOU 1975:95 Telefonavlyssning. Betänkande av utredningen om telefonavlyssning
- SOU 1984:54 Tvångsmedel – Anonymitet – Integritet. Betänkande av tvångsmedelskommittén
- SOU 1995:47 Tvångsmedel enligt 27 och 28 kap. RB samt polislagen. Slutbetänkande av Polisrättsutredningen
- SOU 1998:46 Om buggning och andra hemliga tvångsmedel. Betänkande av Buggningsutredningen
- SOU 2003:32 Vår beredskap efter den 11 september. Betänkande av 11 september-utredningen

Övrigt offentligt tryck

- Ds 2003:13 Överskottsinformation
- Ds Ju 1981:22 Hemlig avlyssning m.m. Delbetänkande avgivet av tvångsmedelskommittén

Justitieombudsmannens ämbetsberättelse 1945, s. 167-176.

JuU 1976/77:20

Remissyttrande till SOU 1998:46 av Juridiska fakultetsstyrelsen vid Lunds universitet, diarienummer Ju 98/1450.

Litteratur

- Berggren, Nils-Olof
Munck, Johan   *Polislagen. En kommentar*, 3:e upplagan,
Stockholm 1998.
- Danelius, Hans   *Mänskliga rättigheter*, 5:e upplagan,
Stockholm 1993. [cit. Danelius (1993)].
- Danelius, Hans   *Mänskliga rättigheter i europeisk praxis. En
kommentar till Europakonventionen om de
mänskliga rättigheterna*, Stockholm 1997.
[cit. Danelius (1997)].
- Ekelöf, Per Olof
Bylund, Torleif
Boman, Robert   *Rättegång. Tredje häftet*, 6:e upplagan,
Stockholm 1994. [cit. Ekelöf m.fl. (1994)].
- Ekelöf, Per Olof
Boman, Robert   *Rättegång. Fjärde häftet*, 6:e upplagan,
Stockholm 1992. [cit. Ekelöf och Boman].
- Ekelöf, Per Olof
Edelstam, Henrik
Boman, Robert   *Rättegång. Femte häftet*, 7:e upplagan,
Stockholm 1998. [cit. Ekelöf m.fl. (1998)].
- Gammeltoft-Hansen, Hans   *Straffprocessuelle tvangsindgreb*,
Köpenhamn 1981.
- Lundqvist, Ulf   *Bevisförbud. En undersökning av
möjligheterna att avvisa oegentligt åtkommen
bevisning i brottmålsrättegång*, Uppsala 1998.
- Malmsten, Krister   ”Hemlig teleavlyssning och hemlig
teleövervakning”. I: *Svensk Juristtidning*
1992 s. 529-548.
- Modéer, Kjell Å   *Historiska rättskällor. En introduktion i
rättshistoria*, 2:a upplagan, Stockholm 1997.
- Nergelius, Joakim   *Konstitutionellt rättighetskydd. Svensk rätt i
ett komparativt perspektiv*, Stockholm 1996.

[cit. Nergelius (1996)].

Nergelius, Joakim

”Om grundlagstolkning, grundlagsvänlig tolkning och åsidosättande av grundlagsstridig lag”. I: *Svensk Juristtidning* 1996 s. 835-870. [cit. Nergelius SvJT 1996].

Strömberg, Håkan

Sveriges författning, 15:e upplagan, Lund 1997.

Rättsfallsförteckning

Opublicerade domar

Malmö tingsrätt, mål B 4404-02

Högsta domstolen

NJA 1986 s. 489

NJA 2001 s. 535

Europadomstolen

Malone v. U.K., dom 2 augusti 1984, Series A no. 82

Schenk v. Switzerland, dom 12 juli 1988, Series A no. 140

Kruslin v. France, dom 24 april 1990, Series A no. 176-A

Huvig v. France, dom 24 april 1990, Series A no. 176-B

A v. France, dom 23 november 1993, Series A no. 277-B

Amann v. Switzerland, dom 16 februari 2000, Application no. 27798/95